

Paragraf 32

Ärendenummer KS2023/82

Svar på remiss - Färdplan för ett hållbart län: åtgärdsprogram för miljömässigt hållbar samhällsutveckling

Kommunstyrelsens arbetsutskotts förslag

Kommunstyrelsen beslutar att:

1. anta Enköpings kommuns remissvar, daterad 2023-02-17, och överlämna det till länsstyrelsen i Uppsala län, samt
2. meddela att Enköpings kommun avser att teckna hållbarhetslöften inom åtgärdsprogrammet.

Sammanfattning

Länsstyrelsen i Uppsala län har översänt remissförslag på regionalt åtgärdsprogram för miljömässig hållbar samhällsutveckling. Åtgärdsprogrammet för samhällsutveckling är det fjärde och sista åtgärdsprogrammet för miljömålen inom ramen för Färdplan för ett hållbart Uppsala län. Färdplanen täcker därmed samtliga relevanta miljömål genom att omfatta områdena klimat, biologisk mångfald, vatten och samhällsutveckling. De fyra åtgärdsprogrammen som ingår i Färdplan för ett hållbart län innehåller åtgärder för prioriterade miljö- och samhällsutmaningar som länet står inför.

Länsstyrelsen har i uppdrag från regeringen att utveckla, samordna och genomföra regionala åtgärdsprogram med bred förankring i länet för att nå längre i arbetet med de svenska miljömålen, och därmed den miljömässiga dimensionen av de globala hållbarhetsmålen i Agenda 2030. Genom ett ökat fokus och samverkan förväntas åtgärdstakten i länets miljöarbete öka, vilket bidrar till ett förbättrat miljötilstånd.

Åtgärdsprogrammet för samhällsutveckling syftar till att öka takten i genomförandet av åtgärder som bidrar till miljömässigt hållbar utveckling av samhällen såväl i städer som på landsbygden. Det ska även bidra till ökad resurseffektivitet och minskad miljö- och hälsopåverkan från kemikalier. Det övergripande målet är att uppnå miljömålen med koppling till hållbar samhällsutveckling, med fokus på God bebyggd miljö och Giffri miljö samt det övergripande generationsmålet. Det är miljödimensionen av hållbar utveckling som

är i fokus i åtgärdsprogrammet men många åtgärder som föreslås ger även positiva effekter och kan skapa mervärden för social hållbarhet samt landsbygds- och beredskapsfrågor.

Länsstyrelsen önskar framförallt synpunkter kopplat till frågorna:

1. Saknas relevant åtgärd eller aktivitet?
2. Finns aktiviteter som är relevanta att genomföra av er organisation?
3. Är åtgärdsprogrammets syfte och avgränsningar tydliga?

Efter remisstidens slut kommer länsstyrelsen att skicka ut en inbjudan till aktörer i länet att delta i genomförandet av åtgärdsprogrammet genom att teckna hållbarhetslöften i november 2023. Hållbarhetslöften är en frivillig avsiktsförklaring som beskriver de åtgärder en aktör åtar sig att genomföra med tillhörande aktörsspecifika mål.

Kommunledningsförvaltningen har sänt åtgärdsprogrammet till samhällsbyggnadsförvaltningen och miljö- och byggnadsförvaltningen, därefter sammanställt remissvaret enligt bifogat.

Beslutsunderlag

Tjänsteskrivelse, kommunledningsförvaltningen, 2023-02-10

Remissvar, Enköpings kommun, 2023-02-17

Missiv, Remiss Färdplan för ett hållbart län, 2023-01-13

Remissversion, Färdplan för ett hållbart län, Regionalt åtgärdsprogram för miljömässigt hållbar samhällsutveckling 2023-01-13

Kommunstyrelsen

Clara Thorgren, hållbarhetsstrateg
Kommunledningsförvaltningen
clara.thorgren@enkoping.se

Remissvar - Färdplan för ett hållbart län: åtgärdsprogram för miljömässigt hållbar samhällsutveckling

Förslag till kommunstyrelsens beslut

Kommunstyrelsen beslutet att:

1. antar Enköpings kommuns remissvar, daterad 2023-02-17, och överlämnar det till länsstyrelsen i Uppsala län, samt
2. meddela att Enköpings kommun avser att teckna hållbarhetslöften inom åtgärdsprogrammet.

Sammanfattning

Länsstyrelsen i Uppsala län har översänt remissförslag på regionalt åtgärdsprogram för miljömässig hållbar samhällsutveckling. Åtgärdsprogrammet för samhällsutveckling är det fjärde och sista åtgärdsprogrammet för miljömålen inom ramen för Färdplan för ett hållbart Uppsala län. Färdplanen täcker därmed samtliga relevanta miljömål genom att omfatta områdena klimat, biologisk mångfald, vatten och samhällsutveckling. De fyra åtgärdsprogrammen som ingår i Färdplan för ett hållbart län innehåller åtgärder för prioriterade miljö- och samhällsutmaningar som länet står inför.

Länsstyrelsen har i uppdrag från regeringen att utveckla, samordna och genomföra regionala åtgärdsprogram med bred förankring i länet för att nå längre i arbetet med de svenska miljömålen, och därmed den miljömässiga dimensionen av de globala hållbarhetsmålen i Agenda 2030. Genom ett ökat fokus och samverkan förväntas åtgärdstakten i länets miljöarbete öka, vilket bidrar till ett förbättrat miljötilstånd.

Åtgärdsprogrammet för samhällsutveckling syftar till att öka takten i genomförandet av åtgärder som bidrar till miljömässigt hållbar utveckling av samhällen såväl i städer som på landsbygden. Det ska även bidra till ökad resurseffektivitet och minskad miljö- och hälsopåverkan från kemikalier. Det övergripande målet är att uppnå miljömålen med koppling till hållbar samhällsutveckling, med fokus på God

bebyggd miljö och Giffri miljö samt det övergripande generationsmålet. Det är miljödimensionen av hållbar utveckling som är i fokus i åtgärdsprogrammet men många åtgärder som föreslås ger även positiva effekter och kan skapa mervärden för social hållbarhet samt landsbygds- och beredskapsfrågor.

Länsstyrelsen önskar framförallt synpunkter kopplat till frågorna:

1. Saknas relevant åtgärd eller aktivitet?
2. Finns aktiviteter som är relevanta att genomföra av er organisation?
3. Är åtgärdsprogrammets syfte och avgränsningar tydliga?

Efter remisstidens slut kommer länsstyrelsen att skicka ut en inbjudan till aktörer i länet att delta i genomförandet av åtgärdsprogrammet genom att teckna hållbarhetslöften i november 2023. Hållbarhetslöften är en frivillig avsiktsförklaring som beskriver de åtgärder en aktör åtar sig att genomföra med tillhörande aktörsspecifika mål.

Kommunledningsförvaltningen har sänt åtgärdsprogrammet till samhällsbyggnadsförvaltningen och miljö- och byggnadsförvaltningen, därefter sammanställt remissvaret enligt nedan.

Beslutsunderlag

Tjänsteskrivelse, kommunledningsförvaltningen, 2023-02-10

Remissvar, Enköpings kommun, 2023-02-17

Missiv, Remiss Färdplan för ett hållbart län, 2023-01-13

Remissversion, Färdplan för ett hållbart län, Regionalt åtgärdsprogram för miljömässigt hållbar samhällsutveckling 2023-01-13

Daniel Jansson-Hammargren
Kommundirektör
Enköpings kommun

Åsa Olsson
Avdelningschef Ledningsstöd
Enköpings kommun

Beslutet skickas till:

Länsstyrelsen i Uppsala län
Samhällsbyggnadsförvaltningen
Bygg- och miljöförvaltningen

Enköpings kommuns remissvar – Färdplan för ett hållbart län: Åtgärdsprogram för miljömässig hållbar samhällsutveckling

Nedan följer synpunkter inom några av de föreslagna åtgärder samt om relevant åtgärd eller aktivitet saknas inom dessa.

Synpunkter inom åtgärd 1. Fysisk planering som minskar miljö- och hälsopåverkan

För att säkerställa närheten till, och utformningen av, utemiljöer samt långsiktigt skydd av miljöer och ekosystemtjänster så behövs en medveten markstrategi och principer för huvudmannaskap i kommunen. Det kan vara något att utveckla för kommunerna.

När vi planerar på jungfruligmark/naturmark så är anpassningen till platsens förutsättningar avgörande för att vi ska kunna skapa effektiva och värdefulla utemiljöer och ekosystemtjänster. Här behöver kommunen ställa krav och vara tydlig gentemot exploatörer. En svår utmaning är att hitta rätt ambitionsnivå, vad är tillräcklig yta? Vad är godtagbart avstånd? Mått och principer kan vara ett stöd.

Aktivitet 1.5 är mer komplex än vad formuleringen antyder. Meningen om att vi kan "anta riktlinjer för att minska resbehovet" bör eventuellt avslutas tidigare. För det som står därefter om skola, livsmedel och vårdcentral styrs av andra parametrar som till exempel marknad och den har vi inte rådighet över inom planeringen. Sätt hellre punkt efter "resebehovet" så kan respektive aktör formulera hur de kan bidra till det, utifrån sina verktyg/uppdrag.

En aspekt vi saknar är värdet av att spara natur som binder mycket koldioxid, kolsänkor. Där kan man behöva göra en inventering/ta fram riktlinjer/förvärva mark/sköta mark på nya sätt osv.

Ytterligare en aspekt som påverkar miljö negativt och orsakas av den bebyggda miljön är ljusföroreningar. Det skulle kunna finnas med en aktivitet kring det.

Dricksvattenförsörjning är en av de avgörande försörjningarna i samhällsutvecklingen. Därför bör dricksvattenskydd och arbetet med förorenad mark finnas med som en faktor/aspekt i den fysiska samhällsplaneringen.

Synpunkter inom åtgärd 2. Exploatering med hänsyn till miljö och hälsa

Målet att "alla aktörer ska ställa ökade miljö- och hälsokrav vid exploatering, inklusive krav på klimatanpassning" är bra. Men för att genomföra åtgärden behövs samverkan mellan kommuner inom länet/grannlän för att ställa liknande krav och få en kunskapshöjning. Här finns en koppling till frågan om vilka krav som är skäligen att ställa enligt dagens PBL. Ett önskemål från Enköpings kommun är att Länsstyrelsen/annan regional aktör samordnar frågan genom tex forum/seminarier/konkreta exempel.

Vi saknar dagvattenhantering i detta avsnitt och skulle gärna se att den frågan knyts ihop med aktiviteterna 2.2 och 2.4. Det stämmer bra överens med kommunens hantering av frågorna i tex dagvattenplan.

Synpunkter inom åtgärd 3. Minska miljö- och hälsopåverkan från transporter och resande.

Vi skulle vilja justera åtgärd 3.1: "Utforma riktlinjer och anlägg säkra gång- och cykelvägar till skolor, fritidsaktiviteter och andra viktiga målpunkter". Det är inte bara skolor och fritidsaktiviteter som invånarna kan ta sig till med hållbara färdmedel. Genom att bredda begreppet med "andra viktiga målpunkter" kan fler aktiviteter/åtgärder identifieras.

Synpunkter inom åtgärd 6. Öka återbruk, förebygg avfall, minska nykonsumtion.

Precis som det nämns i åtgärdsprogrammet, för att ställa om till hållbara konsumtions- och produktionsmönster behövs en rad verktyg och åtgärder som genomförs på olika nivåer och av olika aktörer. Här ser vi vikten av bred samverkan och att länsstyrelsen eller annan regional aktör samordnar delar av aktiviteterna, särskilt vad gäller utbildning och forskning för att öka kunskapen för hur användningen av tjänster och varor optimeras med liten miljöpåverkan, gärna med konkreta exempel och förslag på verktyg.

Nedan följer tänkbara aktiviteter för Enköpings kommun att genomföra.

- Samtliga aktiviteter inom åtgärd 1 och 2
- Flera av aktiviteterna inom åtgärd 3 (där kommunen är huvudaktör)
- 4.1 Inventering av material inför rivning eller ombyggnad

- 4.3 Arbetssätt som minskar svinnet av material och varor
- 5.2 Öka samutnyttjande av lokaler
- 5.6 Undersök och sanera förorenade områden
- 5.4 Behåll och renovera inbyggda produkter, som kök, samt skapa cirkulära flöden
- 6.2 Utveckla arbetssätt och sprid kunskap om reparation och återbruk.
- 6.3 Skapa möjligheter för cirkulär ekonomi genom exempelvis delningstjänster, reparationer och återbruk.
- 6.7 Genomför kunskapsuppbyggande insatser kring konsumtionsmönster och livsstilar.
- 8.2 Minska matsvinn i konsumtionsledet.
- 8.3 Utveckla ett kontinuerligt arbete med mätbara mål exempelvis genom regelbunden utbildning.
- 8.5 Minska miljö- och klimatpåverkan från serverade måltider.
- 8.6 Genomför informationsinsatser om miljösmart och hälsosam mat.
- 8.7 Utveckla marknaden för mera klimat- och miljösmarta livsmedel genom att öka efterfrågan.

Nedan följer kommentarer om åtgärdsprogrammet syfte och avgränsning.

Miljömässigt hållbar samhällsutveckling är ett brett område och eftersom åtgärderna i programmet endast utgör en del av det samlade arbetet för miljömässig samhällsutveckling anses avgränsningen förståelig och rimlig. Programmet kompletteras av andra regionala planer och program. Det är viktigt att arbetet som åtgärdsprogrammen är en del av samordnads på ett effektivt sätt. Även att dessa blir en del av kommunorganisationens verksamhet för att inte skapa onödiga dubbleringar.

Inom hållbar samhällsutveckling finns det flera aspekter som behöver omhändertas. Hållbarhetens dimensioner är inte isolerade från varandra därför är det också viktigt att skapa synergier där det finns kopplingar mellan till exempel social och miljömässig hållbarhet.

Åtgärdsprogrammet ska vara ett användbart verktyg för aktörer på både regional och lokal nivå och för att få den effekt som programmet syftar till är det viktigt att aktörerna ges vägledning och stöd, samt blir stimulerade till samverkan och ökad innovationskraft.

Enligt sändlista

Remiss Färdplan för ett hållbart län – åtgärdsprogram för miljömässigt hållbar samhällsutveckling

Länsstyrelsen i Uppsala län skickar härmed ut remissversionen av Färdplan för ett hållbart län – åtgärdsprogram för miljömässigt hållbar samhällsutveckling.

Länsstyrelsen har i uppdrag från regeringen att utveckla, samordna och genomföra regionala åtgärdsprogram med bred förankring i länet för att nå längre i arbetet med de svenska miljömålen, och därmed den miljömässiga dimensionen av de globala hållbarhetsmålen i Agenda 2030. Genom ett ökat fokus och samverkan förväntas åtgärdstakten i länets miljöarbete öka, vilket bidrar till ett förbättrat miljötilstånd.

Åtgärdsprogrammet för samhällsutveckling är det fjärde och sista åtgärdsprogrammet för miljömålen inom ramen för Färdplan för ett hållbart Uppsala län. Färdplanen täcker därmed samtliga relevanta miljömål genom att omfatta områdena klimat, biologisk mångfald, vatten och samhällsutveckling. De fyra åtgärdsprogrammen som ingår i Färdplan för ett hållbart län innehåller åtgärder för prioriterade miljö- och samhällsutmaningar som länet står inför. Här kan du läsa mer om länsstyrelsens arbete med [Färdplan för ett hållbart län](#).

Åtgärdsprogrammet för samhällsutveckling syftar till att öka takten i genomförandet av åtgärder som bidrar till miljömässigt hållbar utveckling av samhällen såväl i städer som på landsbygden. Det ska även bidra till ökad resurseffektivitet och minskad miljö- och hälsopåverkan från kemikalier. Det övergripande målet är att uppnå miljömålen med koppling till hållbar samhällsutveckling, med fokus på God bebyggd miljö och Giftfri miljö samt det övergripande generationsmålet. Det är miljödimensionen av hållbar utveckling som är i fokus i åtgärdsprogrammet men många åtgärder som föreslås ger även positiva effekter och kan skapa mervärden för social hållbarhet samt landsbygds- och beredskapsfrågor.

Länsstyrelsen ser fram emot inspel, kommentarer och förslag till förbättringar med fokus på avsnittet om åtgärder. Vi önskar framför allt synpunkter kopplat till frågorna nedan:

1. Saknas relevant åtgärd eller aktivitet?
2. Finns aktiviteter som är relevanta att genomföra av er organisation?
3. Är åtgärdsprogrammets syfte och avgränsningar tydliga?

Åtgärdsprogrammet består av tre avsnitt där inledningen beskriver bland annat bakgrund, syfte och avgränsningar. Den andra delen beskriver framtagandet och genomförandet av programmet med delar som rör målgrupp, hållbarhetslöften och uppföljning. I avsnittet med åtgärder presenteras förslaget till åtgärder med tillhörande aktiviteter.

Till åtgärdsprogrammet hör även två bilagor som beskriver arbetet med åtgärdsprogram för miljömål inom ramen för Färdplan för ett hållbart län samt ger information om miljömålssystemet med de nationella miljö kvalitetsmålen och kopplingen till de globala hållbarhetsmålen i Agenda 2030.

Efter remisstidens slut kommer länsstyrelsen att skicka ut en inbjudan till aktörer i länet att delta i genomförandet av åtgärdsprogrammet genom att teckna hållbarhetslöften i november 2023. Hållbarhetslöften är en frivillig avsiktsförklaring som beskriver de åtgärder en aktör åtar sig att genomföra med tillhörande aktörsspecifika mål.

Länsstyrelsen önskar att ni om möjligt i ert remissvar anger om er organisation avser teckna hållbarhetslöfte i åtgärdsprogrammet. Detta är inte bindande men underlättar det fortsatta arbetet.

Remisstiden löper till 13 april 2023. Länsstyrelsen behandlar dock inkomna yttranden löpande och mottar gärna yttranden så snart som möjligt.

Länsstyrelsen önskar ett samlat yttrande från respektive organisation. Yttrandet skickas via e-post till [uppsala@lansstyrelsen.se](mailto: uppsala@lansstyrelsen.se) och märks med diarienummer 501-1797-22.

Med vänlig hälsning,

Göran Enander

Landshövding i Uppsala län

Kontaktuppgifter

Välkommen att kontakta Länsstyrelsen för frågor via telefon eller e-post.

hallbarhetsloften.uppsala@lansstyrelsen.se

Aino Inkinen, Miljöstrategienheten, 010-22 33 359

Bilagor

- Färdplan för ett hållbart län – åtgärdsprogram för miljömässigt hållbar samhällsutveckling
- Information om förslag till aktualiserat åtgärdsprogram för minskad klimatpåverkan
Under 2023 aktualiseras åtgärdsprogrammet för minskad klimatpåverkan. Ett utkast på åtgärder och aktiviteter bifogas för kännedom och behöver inte behandlas i remissvaret.

Kontaktuppgifter

Välkommen att kontakta Länsstyrelsen för frågor via telefon eller e-post.

Telefonnummer och e-postadress finns längst ner på första sidan. Ange ärendets diarienummer eller ärendebeteckning vid kontakt med Länsstyrelsen. Du hittar numret uppe till höger på första sidan.

Information om hur vi hanterar dina personuppgifter hittar du på www.lansstyrelsen.se/dataskydd.

Sändlista

2-Con Sverige AB

5vtill5p

Akademiförvaltningen

Akademiska hus

Almi

Apotea AB

Arbets- och miljömedicin

BioDriv Öst

Bjerking

Bondens mat i Uppland

Bring

Calluna

Corem

Cytiva

Dalby Maskin AB

Ekologigruppen

Energikontoret i Mälardalen

Enköpings hyresbostäder

Enköpings kommun

Entomologiska föreningen

Forsmarks kraftgrupp AB

Fortifikationsverket

Friluftsförbundet Lokalavdelning Uppsala

Försvarmakten

Geosigma

Gästrike Vatten
Handelskammaren i Uppsala län
Hargs bruk
Heby kommun
Hebyfastigheter
Hebygårdar
Hela Sverige ska leva Uppsala län
HS konsult
Hyrbostad Knivsta
Håbo kommun
Håbohus
InfraGeoTech AB
Jumkils IF
KGKnutsson
Knivsta kommun
KRAV
Krok och tjäder
Lantbrukarnas riksförbund (LRF)
Lantmännen
Leader Mälardalen
Leader Nedre Dalälven
Leader Stockholmsbygd
Livsmedelsverket
Läkemedelsverket
Länsförsäkringar
Mellanskog
Naturföretaget

Naturskyddsföreningen Uppsala län

Norkonsult

Ragnsells

Ramböll

Recover

Region Uppsala

Riksbyggen

Riksbyggen

RISE

Saint Gobain Gyproc

Sala-Heby Energi AB

Sandvik Coromant

Sjö slott

Skanska

SKB, Svensk Kärnbränslehantering AB (SKB)

Skogsstyrelsen

Statens fastighetsverk

STF Norra Roslagen

Structor

STUNS – Stiftelsen för samverkan mellan universiteten i Uppsala, näringsliv och samhälle

Statens veterinärmedicinska anstalt (SVA)

Svenska Golfförbundet

Svenska Jägareförbundet

Svenska kyrkan

Sveriges Lantbruksuniversitet (SLU)

Sweco

Team Sportia
Tierps Energi & Miljö AB
Tierps kommun
Tierps kommunfastigheter
Tierpsbyggen
Trafikverket
Ulltuna studentkår
Upplands Energi
Upplandsbygd
Upplandsbygd Lokalt Ledd Utveckling
Upplandsstiftelsen
Uppodlarna (Ekologiska lantbrukarna i Uppland)
Uppsala klimatprotokoll
Uppsala kommun
Uppsala universitet
Uppsala Vatten och Avfall AB
Uppsalahem
Vasakronan
Vattenfall värme Uppsala
Wattolma golfklubb
WSP
Älvkarleby kommun
Älvkarlebyhus
Östhammars kommun
Östhammarshem
Östra Svealands jordägareförening

Färdplan för ett hållbart län

Regionalt åtgärdsprogram för miljömässigt
hållbar samhällsutveckling

Remissversion 2023-01-13

LÄNSSTYRELSEN
UPPSALA LÄN

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	3
I. Inledning	4
Bakgrund	4
Syfte och utgångspunkter	6
Avgränsningar och kopplingar till andra underlag, program och planer.....	8
Social hållbarhet.....	8
Beredskapsfrågor.....	8
Regional utvecklingsstrategi	9
Åt Uppsala län - handlingsplan för hållbar och konkurrenskraftig livsmedelsproduktion.....	9
Kulturmiljö.....	10
Länsstyrelsernas planeringskatalog.....	10
Klimatanpassning	11
Friluftsliv.....	11
Jordbruksmark i prövning och planering.....	12
Grön infrastruktur.....	12
Kopplingar till övriga åtgärdsprogram inom färdplan för ett hållbart län.....	12
II. Framtagande och genomförande	14
Framtagande av åtgärder för samhällsutveckling.....	14
Genomförande av åtgärder	15
Målgrupp	15
Hållbarhetslöften	15
Finansiering av åtgärder	15
Samverkan.....	16
Uppföljning av hållbarhetslöften och åtgärder	17
III. Åtgärder	18
Fokusområde God bebyggd miljö	18
Åtgärd 1. Fysisk planering som minskar miljö- och hälsopåverkan	20
Åtgärd 2. Exploatering med hänsyn till miljö och hälsa	21
Åtgärd 3. Minska miljö- och hälsopåverkan från transporter och resande.....	22
Åtgärd 4. Resurseffektiv och kemikaliesmart bygg- och anläggning.....	23
Åtgärd 5. Förvaltning och utveckling av befintlig bebyggelse och infrastruktur.....	24
Fokusområde Resurseffektiv och kemikaliesmart konsumtion och produktion.....	25
Åtgärd 6. Öka återbruk, förebygg avfall, minska nykonsumtion	27
Åtgärd 7. Minskad miljö- och hälsopåverkan från material och varor.....	28
Åtgärd 8. Hållbar livsmedelskonsumtion- och produktion	29
Bilaga 1. Sveriges miljömål och Agenda 2030	30
Bilaga 2. Färdplan för ett hållbart län – regionala åtgärdsprogram för miljömålen.....	34

Sammanfattning

Länsstyrelsen har i uppdrag från regeringen att utveckla, samordna och genomföra regionala åtgärdsprogram för att nå generationsmålet och miljö kvalitetsmålen. Genom ett ökat fokus och en ökad samverkan förväntas åtgärdstakten i länets miljöarbete öka och därigenom på sikt leda till ett bättre miljötillstånd och ökad måluppfyllelse av de nationella miljö kvalitetsmålen. Åtgärdsprogrammet för samhällsutveckling är det fjärde och sista åtgärdsprogrammet för miljömålen inom ramen för Färdplan för ett hållbart Uppsala län.

Åtgärdsprogrammet för samhällsutveckling syftar till att öka takten i genomförandet av åtgärder som bidrar till miljömässigt hållbar utveckling av samhällen såväl i städer som på landsbygden. Programmet gör ingen skillnad på olika typer av samhällen och inkluderar genomförande av åtgärder och aktiviteter oavsett om målgruppen eller utföraren är verksam inom stad eller landsbygd.

Ökad resurseffektivitet ska ske i kombination med minskad påverkan från miljö- och hälsoskadliga ämnen. Exempelvis lägre resurs- och energianvändning, ökade möjligheter till gång, cykel och kollektivtrafik, större närhet till grönområden och minskad påverkan från buller och luftföroreningar. Det övergripande målet är att uppnå miljömålen med koppling till miljömässigt hållbar samhällsutveckling, med fokus på God bebyggd miljö och Giftfri miljö samt det övergripande generationsmålet.

Miljömässigt hållbar samhällsutveckling är ett brett område som har tydliga beröringspunkter med andra aspekter av hållbar utveckling, exempelvis social hållbarhet, beredskapsfrågor, livsmedelsproduktion, klimatanpassning och samhällsplanering. Åtgärdsprogrammet för samhällsutveckling inom ramen för Färdplan för ett hållbart län

kommer dock inte att kunna omhänderta dessa aspekter i sin helhet men har som ambition att synliggöra och möjliggöra samverkan samt skapa synergier i de fall det finns kopplingar mellan social-, ekonomisk och miljömässig hållbarhet. Programmet ska komplettera andra regionala planer och program, lyfta fram åtgärder som kan innefatta fler aktörer än varje enskilt program men inte skapa onödiga dubbleringar.

I åtgärdsprogrammet föreslås åtta åtgärder inom de två fokusområdena God bebyggd miljö och Resurseffektiv och kemikaliesmart konsumtion och produktion. De åtgärder och aktiviteter som föreslås har som utgångspunkt att komplettera och konkretisera befintliga nationella och regionala underlag inom området. Utgångspunkten i arbetet har varit att åtgärder och aktiviteter i programmet ska kunna genomföras av en aktör som är verksam i länet och vara möjlig att påbörja och helst genomföra under programperioden 2023 – 2026.

Åtgärdsprogrammet för samhällsutveckling har utarbetats av Länsstyrelsen i Uppsala län i bred samverkan med länets kommuner, Region Uppsala, universiteten, näringsliv, myndigheter samt regionala förbund och ideella organisationer.

För att stärka genomförandet av programmets åtgärder uppmanas aktörer i länet att teckna hållbarhetslöften med länsstyrelsen. Ett hållbarhetslöfte är en frivillig avsiktsförklaring som beskriver de åtgärder en aktör åtar sig att genomföra, med tillhörande aktörsspecifika mål. Hållbarhetslöften för samhällsutveckling kommer att kunna tecknas av intresserade aktörer i november 2023.

I. Inledning

Bakgrund

Uppsala län tillhör en expansiv region och mark- och vattenanvändningen i länet påverkar måluppfyllelsen för flertalet av miljö kvalitetsmålen. Det ställer krav på en sammanhållen fysisk planering, ett stärkt skydd för värdefulla miljöer och ett fokuserat åtgärdsarbete för att vända negativa trender och minimera miljöpåverkan både regionalt och globalt. Det arbetet förutsätter samverkan mellan många områden, såväl energi och klimat, skydd av arter och livsmedelsproduktion som hållbara städer och hälsa.

De svenska miljömålen ska vara politiskt vägledande och består av ett generationsmål, 16 miljö kvalitetsmål samt 20 etappmål.¹ Miljö målen är beslutade av riksdagen och är de nationella mål som bidrar till att vi uppnår den ekologiska dimensionen av de globala hållbarhetsmålen i Agenda 2030.² Mer information om de svenska miljömålen, miljö målssystemet och Agenda 2030 återfinns i bilaga 1.

2022 års regionala årliga uppföljning av miljö målen i Uppsala län visar att enbart miljö kvalitetsmålet Bara naturlig försurning bedöms vara möjligt att nå och att Frisk luft är nära att nås till 2030. Övriga tio miljö kvalitetsmål som följs upp på regional nivå bedöms inte vara möjliga att nå till 2030.³ Utvecklingstrenden i länet bedöms vara negativ för miljö kvalitetsmålen Ingen övergödning och Ett rikt växt- och djurliv. Trenden för målet Frisk luft bedöms vara positiv medan den för Giftfri miljö är oklar (tillräckliga underlag för utvecklingen i miljö saknas, det är inte möjligt att ange utvecklingsriktning). För övriga elva miljö kvalitetsmål är utvecklingstrenden neutral. Bedömningen av utvecklingen för målen påverkas av att naturens återhämtning i många fall är långsam, varför det tar tid innan

åtgärderna får genomslag i form av effekter i miljöen. Åtgärdstakten för att nå målen behöver öka och ett långsiktigt och kontinuerligt åtgärdsarbete är avgörande för att vända utvecklingstrenden för miljö kvalitetsmålen. Färdplanens åtgärdsprogram är en del av länsstyrelsens uppdrag att utveckla, samordna och genomföra regionala åtgärdsprogram för att nå de nationella miljö målen.⁴ Läs mer om Färdplan för ett hållbart län i bilaga 2.

Åtgärdsprogrammet för samhällsutveckling omfattar åtgärder som främst bidrar till att uppnå generationsmålet och miljö kvalitetsmålen God bebyggd miljö och Giftfri miljö. Indirekt påverkas även andra miljö kvalitetsmål, bland annat målen Frisk luft och Minskad klimatpåverkan. Åtgärderna bidrar även till genomförandet av de globala hållbarhetsmålen i Agenda 2030, främst mål 11 Hållbara städer och samhällen samt mål 12 Hållbar konsumtion och produktion.

Hållbara samhällen

I åtgärdsprogrammet för samhällsutveckling omfattar Hållbara samhällen såväl städer och tätorter som samhällen på landsbygden. Programmet gör ingen skillnad på olika typer av samhällen och inkluderar genomförande av åtgärder och aktiviteter oavsett om målgruppen eller utföraren är verksam inom stad eller landsbygd.

En långsiktig och hållbar samhällsutveckling kräver ett helhetsperspektiv där både landsbygd och städer ingår. Där kan ett systematiskt arbete med landsbygdsperspektiv bidra till att stärka samhällets förmåga att se helheten.

Tillväxtverket har tagit fram en vägledning för livskraftiga landsbygder. Utgångspunkt är att

¹ Sveriges miljömål (2022). [Här är länk till källa.](#)

² Agenda 2030, webbplats Globala målen (2022), [här är länk till källa](#)

³ Regional årlig uppföljning av miljö målen i Uppsala län 2022. [Här är länk till källa.](#)

⁴ Förordning (2017:868) med länsstyrelseinstruktion, §6. [Här är länk till källa.](#)

stärkta landsbygdsperspektiv kan fungera som katalysator för omställningen till hållbar utveckling och genomförandet av Agenda 2030. En viktig roll i omställningen mot hållbar utveckling ur ett miljömässigt perspektiv är resurser på landsbygden som jordbruksmark, skog, vatten- och vindkraft. Arbetet med landsbygdsperspektiv kan ge mer informerade och medvetna beslut om det förts dialog kring intressekonflikter innan. Ett systematiskt arbete med att synliggöra och samverka kan bidra till nya lösningar och större legitimitet i beslut som fattas även när ett beslut inte är till fördel ur ett landsbygdsperspektiv.⁵

Det övergripande målet för hållbar stadsutveckling, enligt *Strategin för hållbara städer*, är att hållbara städer ska vara inkluderande och tillgängliga stadsmiljöer som erbjuder alla människor en attraktiv och grön livsmiljö. Närhet ska göra att det är enkelt att leva sitt vardagsliv och ta sig fram med hållbara transporter, som exempelvis gång och cykel. Helhetssyn i planeringen tillsammans med smarta lösningar ska bidra till städer där människor kan leva klimatsmart, hälsosamt och tryggt. Regeringens ambition är att svenska städer och samhällen ska utvecklas till att bli både gröna, hälsosamma, inkluderande och klimatsmarta.⁶

Uppdraget från regeringen till Rådet för hållbara städer är att stärka kommunernas förutsättningar att utveckla levande och hållbara städer och samhällen. Utgångspunkterna utgörs av mål 11 i Agenda 2030, *Strategi för levande städer – politik för en hållbar stadsutveckling*⁷ och propositionen *Politik för gestaltad livsmiljö*⁸. I dessa mål och strategier lyfts behovet av att se till helheten och hur sociala, ekologiska och ekonomiska frågor hänger samman. Hur vi planerar, bygger och utvecklar våra städer och samhällen påverkar i princip samtliga delmål i Agenda

2030. Rådet ska bland annat årligen redovisa en samlad åtgärdslista av genomförda och planerade åtgärder som främjar en hållbar stadsutveckling, och som myndigheterna avser utföra eller har utfört i samverkan. Den senaste sammanställningen finns presenterad i *Rapport 2022, Rådet för hållbara städer*.⁹

Resurseffektivisering och hållbar konsumtion

Vi konsumerar långt bortom vad vår planet klarar av. Att uppnå hållbar utveckling kräver att vi minskar vårt ekologiska fotavtryck genom att ändra hur vi producerar och konsumerar varor och nyttjar naturresurser. Enligt forskning är överkonsumtion, särskilt i den rika delen av världen, en av huvudorsakerna till den snabba förlusten av biologisk mångfald.¹⁰ Konsumtion och produktion av varor och tjänster leder till förlust och försämring av arters livsmiljöer till följd av exempelvis förändrad markanvändning, överutnyttjande av naturresurser och utsläpp av föroreningar till mark, luft och vatten.

Vårt nyttjande av naturresurser leder till en påverkan på miljön och på de så kallade ekosystemtjänster som människan är beroende av. Ekosystemtjänster är produkter och tjänster som naturens ekosystem ger och som bidrar till vår överlevnad, välfärd och livskvalitet som exempelvis dricksvatten, luftrening, pollinering av grödor, produktion av livsmedel, klimatreglering samt möjlighet till rekreation och friluftsliv. Genom att effektivisera vårt resursutnyttjande och eftersträva hållbara produktionssätt och konsumtionsmönster kan vi minimera påverkan på miljön och skapa förutsättningar för bibehållna ekosystemtjänster.

Hållbar konsumtion innebär inte bara miljöfördelar utan kan i ett långsiktigt

⁵ Vägledning för livskraftiga landsbygder. Tillväxtverket 2022. [Här finns länk till källa.](#)

⁶ Rådet för hållbara städers webbplats Hållbar stad. [Här finns länk till källa.](#)

⁷ Regeringens skrivelse 2017/18:230

Strategi för Levande städer – politik för en hållbar stadsutveckling. [Här är länk till källa.](#)

⁸ Boverkets webbplats om Politik för gestaltad livsmiljö. 2023-01-10. [Här är länk till källa.](#)

⁹ Rådet för hållbara städer, rapport 2022. [Här är länk till källa](#)

¹⁰ Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Service, IPBES (u.å). [Här finns länk till källa.](#)

perspektiv även ge sociala och ekonomiska fördelar såsom ökad konkurrenskraft, tillväxt på såväl den lokala som globala marknaden, ökad sysselsättning, förbättrad hälsa och minskad fattigdom. Omställning till en hållbar konsumtion och produktion av varor är en nödvändighet för att minska vår negativa påverkan på klimat, miljö och människors hälsa.

Svenskarnas konsumtion är i dag är inte hållbar och för att hitta lösningar krävs både individuellt ansvarstagande och politiska beslut. Med ett genomsnittligt ekologiskt fotavtryck på 6,3 globala hektar – vilket kan jämföras med det globala genomsnittet på 1,7 – är det tydligt att Sveriges konsumtion är långt ifrån en hållbar nivå. Hållbar konsumtion handlar om att konsumera inom planetens ekologiska gränser och samtidigt lyfta in rättviseaspekten och ta hänsyn till resursfördelningen i världen. I rapporten *Politik och styrning för hållbar konsumtion*¹¹ lyfts tre strategier för att uppnå mer hållbara konsumtionsmönster:

- att konsumera mer effektivt – bättre/grönare konsumtion – innebär konsumtion av bättre alternativ av samma varor och tjänster, till exempel miljömärkta, ekologiska, energieffektiva, etiska eller lokalt producerade varor.
- att konsumera annorlunda – konsumtionsskifte – betyder relativ minskning i konsumtionens påverkan genom växling till en mindre belastande kategori av varor och tjänster, till exempel att åka kollektivt istället att köra bil eller äta vegetabilier istället för att äta kött.
- att konsumera mindre – tillräcklig konsumtion – betyder absolut minskning i konsumtionsnivåer av varor och tjänster som leder till minskning i miljömässig och social påverkan, till exempel att bo på

en mindre yta, flyga mer sällan, minska konsumtion av kött och inköp av kläder, och att köra mindre bil.

Syfte och utgångspunkter

Åtgärdsprogrammet för samhällsutveckling syftar till att öka takten i genomförandet av åtgärder som bidrar till hållbar utveckling av samhällen såväl i städer som på landsbygden. Det ska även bidra till ökad resurseffektivitet och minskad miljö- och hälsopåverkan från kemikalier. Det övergripande målet är att uppnå miljömålen med koppling till miljömässigt hållbar samhällsutveckling, med fokus på God bebyggd miljö och Giffri miljö samt det övergripande generationsmålet.¹²

Ambitionen är att åtgärdsprogrammet ska vara ett användbart verktyg för aktörer på både regional och lokal nivå. Åtgärdsprogrammet ska:

- ge exempel på konkreta aktiviteter för miljömässigt hållbar samhällsutveckling,
- ge vägledning och stöd för att prioritera aktiviteter och utvecklingsinsatser,
- stimulera till ökad samverkan i miljöarbetet mellan aktörer i länet,
- inspirera till innovation och utveckling inom området,
- leda till en ambitionshöjning i åtgärdsarbetet.

Hållbar utveckling brukar definieras som en utveckling som tillfredsställer dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillfredsställa sina behov.¹³ Åtgärdsprogrammet utgör en del av det samlade arbetet med miljömässigt hållbar samhällsutveckling i Uppsala län och fokuserar på de miljömässiga hållbarhetsfrågorna även om det i stora delar även har kopplingar till

¹¹ Politik och styrning för hållbar konsumtion, Carl Dalhammar et al. Lunds universitet. Formas Rapport: R4:2022. [Här är länk till källa.](#)

¹² I åtgärdsprogrammet omfattar begreppet miljömässigt hållbar samhällsutveckling att samhället ska bidra till miljö och biologisk mångfald skyddas och bevaras, att människors hälsa inte påverkas negativt av

kemiska ämnen samt eftersträva resurssnåla produkter och processer. Målet är att skapa en effektiv (och begränsad) användning av energi och naturresurser.

¹³ FN:s världskommission för miljö och utveckling lanserade begreppet i rapporten "Our common future" 1987. [Här är länk till källa.](#)

sociala frågor, beredskap och kulturmiljö. Förhoppningen är att så många aktörer som möjligt kan se sin del i åtgärdsarbetet både inom områden där man redan bedriver åtgärdsarbete och inom nya och närliggande områden. Arbetet är tänkt att integreras i aktörernas ordinarie planering och verksamhet, vilket skapar drivkraft och undviker dubbelarbete.

Åtgärdsprogrammet kan bidra till att utveckla och stärka samverkan i befintliga nätverk. Det kan även synliggöra behov av ytterligare samverkansformer och till att skapa nya nätverk mellan aktörer i länet.

Programmet omfattar åtgärder och aktiviteter som kan påbörjas och genomföras av aktörer i Uppsala län under programperioden 2023–2026 samt har en förväntad positiv effekt på utvecklingen av miljömässigt hållbara samhällen.

Åtgärdsprogrammet för samhällsutveckling har tagits fram med utgångspunkt i det svenska miljömålssystemet och miljömässigt hållbar samhällsutveckling. Inom miljömålssystemet finns beslutade etappmål för exempelvis avfall, hållbar samhällsutveckling och minskat matsvinn. De har som syfte att göra det lättare att nå generationsmålet och miljömålen samt identifierar en önskad omställning av samhället. Etappmålen har i olika utsträckning använts som underlag vid framtagandet av åtgärder och aktiviteter i åtgärdsprogrammet. Nedan listas de etappmål som har koppling till åtgärder för samhällsutveckling:

- Mer bygg- och rivningsavfall materialåtervinns och förbereds för återanvändning
- Öka andelen kommunalt avfall som materialåtervinns och förbereds för återanvändning
- Ökad utsortering och biologisk behandling av matavfall
- Återanvändning av förpackningar
- Användning av biocidprodukter
- Användningen av växtskyddsmedel

- Läkemedel i miljön
- Utsläpp av dioxin
- Andelen gång-, cykel- och kollektivtrafik
- Integrering av stadsgrönska och ekosystemtjänster i urbana miljöer
- Minskning av nationella utsläpp av luftföroreningar
- Livsmedelsförlusterna ska minska och mer ska bli mat
- Matsvinnet ska minska mätt i mängd livsmedelsavfall

Handlingsplanen Agenda 2030 med globala mål för hållbar utveckling omfattar de tre dimensionerna ekologisk, ekonomisk och social hållbarhet, vilka gemensamt och ömsesidigt stödjer varandra för att skapa en långsiktig och hållbar samhällsutveckling. Ekologisk hållbarhet innebär bland annat att miljön ska skyddas, att naturfrämmande ämnen inte bör förekomma i miljön och att den biologiska mångfalden ska bevaras. Målet är att skapa en effektiv användning av energi och naturresurser samt att samhällsplaneringen ska sträva efter resurssnåla produkter och processer.

Miljökvalitetsmålet God bebyggd miljö är ett komplext mål som omfattar många olika aspekter av den byggda miljön; från samhällsplanering, bebyggelsestruktur och infrastruktur till kulturvården, grönstruktur, hälsa utom- och inomhus, resursanvändning samt avfallshantering. Boverkets fördjupade utvärdering av miljökvalitetsmålet God bebyggd miljö (2022) lyfter fram tre centrala utmaningar för målet – Hållbar bebyggelsestruktur i städer och på landsbygden, God inomhusmiljö samt Resursanvändning och cirkularitet.¹⁴

För miljökvalitetsmålet Giftfri miljö har förutsättningarna att nå målet förbättrats de senaste åren. Kemikalieinspektionen utgår i sin senaste bedömning av miljömålet från att åtgärderna inom EU:s kemikaliestrategi, och övriga strategier som omfattas av den europeiska gröna given, till stor del kommer att

¹⁴ God bebyggd miljö - fördjupad utvärdering av miljökvalitetsmålet. Boverket 2022. [Här är länk till källa.](#)

vara genomförda till 2030. Kemikalieinspektionens bedömning är att förutsättningar då kommer finnas på plats för att på sikt delvis nå det miljötillstånd som eftersträvas i miljö kvalitetsmålet. Trots det förväntas dessa åtgärder inte hinna få tillräckligt genomslag för att en tydligt positiv utveckling av tillståndet i miljön ska kunna ses till 2030. Det finns också en risk för att lagstiftningen inte hinner förebygga kemikalierisker i samma takt som konsumtions- och produktionsökningen skapar nya risker.¹⁵

Cirkulär ekonomi handlar om att ta tillvara så mycket som möjligt av varje resurs, inklusive energi. Sedan 2018 finns på uppdrag av regeringen en delegation för cirkulär ekonomi. Delegationen fick under 2022 ett nytt uppdrag och ska bland annat bidra till näringslivets omställning till en cirkulär ekonomi samt att identifiera och synliggöra hinder och möjligheter för näringslivets omställning.

Avgränsningar och kopplingar till andra underlag, program och planer

Åtgärderna i programmet utgör endast del av det samlade arbetet för miljömässigt hållbar samhällsutveckling i Uppsala län. De utgör steg på vägen för att nå de nationella miljömålen med koppling till generationsmålet och miljö kvalitetsmålen God bebyggd miljö och Giftfri miljö samt etappmål.

Åtgärdsprogrammet för samhällsutveckling ska komplettera andra regionala planer och program, lyfta fram åtgärder som kan innefatta fler aktörer än varje enskilt program men inte skapa onödiga dubbleringar. Miljömässigt hållbar samhällsutveckling är ett brett område där detta regionala åtgärdsprogram ensamt inte kommer att kunna omhänderta samtliga viktiga samhällsfrågor.

De åtgärder och aktiviteter som presenteras har som utgångspunkt att komplettera och konkretisera befintliga nationella och regionala

underlag inom området. Utgångspunkten i arbetet har varit att åtgärder och aktiviteter i programmet ska kunna genomföras av en aktör som är verksam i länet och vara möjlig att påbörja och helst genomföra under programperioden 2023 – 2026. I kommande stycken tydliggörs kopplingarna och avgränsningarna till andra aspekter av hållbar utveckling som exempelvis social hållbarhet, beredskapsfrågor, livsmedelsproduktion, klimatanpassning och samhällsplanering.

Social hållbarhet

Miljömålen utgör den ekologiska dimensionen av hållbarhetsmålen i Agenda 2030, till viss del omfattas även sociala värden i flera av miljö kvalitetsmålen och framför allt i generationsmålet. Det finns en tydlig koppling mellan social hållbarhet och miljö- och hälsomässiga värden och i många fall finns synergier mellan åtgärder som genomförs med fokus på det ena eller andra.

Åtgärdsprogrammet för samhällsutveckling inom ramen för Färdplan för ett hållbart län kommer dock inte att kunna omhänderta de sociala aspekterna i sin helhet men har som ambition att synliggöra och möjliggöra för samverkan och skapa synergier i de fall det finns kopplingar mellan social och miljömässig hållbarhet.

Länsstyrelsen har tydliga uppdrag kopplat till social hållbarhet och samverkar i länet bland annat genom rådet för social hållbarhet.¹⁶ Länsstyrelsen arbetar på flera sätt för att skapa samverkan och möjliggöra för åtgärder och aktiviteter som gynnar såväl social som miljömässigt hållbar utveckling i länet, exempelvis kopplat till trygga och tillgängliga naturområden för alla.

Beredskapsfrågor

Frågor om beredskap och självförsörjning av såväl livsmedel som insatsvaror är ett högaktuellt område till följd av läget i omvärlden. Det finns tydliga kopplingar mellan åtgärdsprogrammet för samhällsutveckling och såväl inhemsk

¹⁵ Kemikalieinspektionens webbplats 2022-12-08. [Här är länk till källa.](#)

¹⁶ Länsstyrelsens webbplats om social hållbarhet 2022-12-09. [Här är länk till källa.](#)

produktion av livsmedel som till hur vi planerar för vilken typ av mark som jämförelsevis är bäst lämpad för ett visst ändamål. Åtgärdsprogrammet kan i viss mån utgöra ett komplement och tydliggöra kopplingar mellan olika områden men hänvisar i övrigt till arbetet med den regionala handlingsplanen för hållbar och konkurrenskraftig livsmedelsproduktion – Åt Uppsala län, som finns att läsa mer om nedan.¹⁷

Länsstyrelsen har ett tydligt utpekad ansvar inom beredskapsområdet och arbetar bland annat med samordning och utbildningar inom krisberedskap och civilt försvar.¹⁸ Under en samhällsstörning ska länsstyrelsen samverka, samordna och stödja länets aktörer för att inrikta samhällets åtgärder och resurser så att konsekvenserna för samhället blir så små som möjligt. Länsstyrelsen arbetar också med förebyggande åtgärder för att förhindra att en samhällsstörning uppstår, begränsa skadeverkningarna av en samhällsstörning och att kunna återföra erfarenheter efter en samhällsstörning. I Uppsala län är samverkan mellan olika aktörer organiserad genom Krissamverkan i Uppsala län med de två nätverken C-Sam och Krissamverkansrådet.¹⁹

Regional utvecklingsstrategi

Varje region har ett statligt uppdrag att utarbeta och fastställa en strategi för länets utveckling samt att samordna insatser för att genomföra strategin. Strategin ska ge en bild av länets olika förutsättningar och utmaningar och utifrån dessa fastställa länets långsiktiga mål och prioriteringar.²⁰

Den regionala utvecklingsstrategin och Agenda 2030-strategin för Uppsala län har konkretiserat länets vision och de globala målen för hållbar utveckling i tre strategiska utvecklingsområden för länet:

- En region för alla lyfter fram hur ett samhälle format efter människan ger ett

¹⁷ Regional handlingsplan för hållbar och konkurrenskraftig livsmedelsproduktion, Åt Uppsala län. Medverkande aktörer: LRF Mälardalen, Länsstyrelsen Uppsala län, Region Uppsala, Sveriges lantbruksuniversitet, Statens veterinärmedicinska anstalt och Uppsala kommun. [Här finns länk till källa](#)

gott liv, med öppna och inkluderande miljöer.

- En hållbart växande region fokuserar på samhällsutvecklingen i Uppsala län, dess natur och livsmiljöer och förhållandet till omkringliggande län.
- En nyskapande region tar fasta på betydelsen av ett livskraftigt näringsliv och civilsamhälle samt förmågan till utmaningsdriven innovation hos företag och organisationer.

Den regionala utvecklingsstrategin och Färdplan för ett hållbart län – genom framför allt åtgärdsprogrammet för samhällsutveckling – utgör strategi respektive verktygslåda för miljömässigt hållbar samhällsutveckling. Strategin och Färdplanen ska komplettera varandra och skapa genomförandekraft i länets åtgärdsarbete för miljömålen.

Vid den senaste revideringen av den regionala utvecklingsstrategin tillkom ett mål om samverkan för att nå de nationella miljömålen och genomförande av åtgärdsprogram. Den regionala samverkan är viktig och de uppdrag som Region Uppsala respektive Länsstyrelsen i Uppsala län har går hand i hand med det övergripande målet att nå längre i arbetet med de nationella miljömålen och de globala hållbarhetsmålen i Agenda 2030. Den regionala utvecklingsstrategin har mål och långsiktiga prioriteringar för länet och Färdplanens fyra åtgärdsprogram ger förslag/verktyg till konkreta åtgärder.

Åt Uppsala län - handlingsplan för hållbar och konkurrenskraftig livsmedelsproduktion

En ökad befolkning, både regionalt och globalt, och en allt högre levnadsstandard gör det viktigt att vi säkerställer en hållbar livsmedelsproduktion i Uppsala län och bidrar

¹⁸ Länsstyrelsens webbplats om krisberedskap. [Här är länk till källa.](#)

¹⁹ Länsstyrelsens råd för krissamverkan. [Här finns länk till mer information.](#)

²⁰ Regional utvecklingsstrategi och Agenda 2030-strategi. Region Uppsala 2021. [Här finns länk till källa.](#)

till den regionala och globala livsmedelsförsörjningen. I Uppsala län finns mål om livsmedel i den regionala utvecklingsstrategin som siktar på att öka produktionen och produktionsvärdet från jordbruks- och trädgårdssektorn.

Handlingsplanens syfte är att bidra till målen kopplat till livsmedel i Regional utvecklingsstrategi och Agenda 2030-strategi för Uppsala län samt bidra till målen i den nationella livsmedelsstrategin och relevanta miljömål. Målet är att bidra till en hållbar och konkurrenskraftig livsmedelsproduktion i länet.²¹

Ät Uppsala län innehåller fem tematiska områden med aktiviteter eller åtgärder som bedöms leda till en hållbart ökande livsmedelsproduktion i länet. De fem områdena är:

- Från jord och vatten till bord
- Förenkla för företag
- Kompetensförsörjning och arbetskraft
- Konsument och upphandling
- Samhällsutveckling och hållbar livsmedelsproduktion

Åtgärdsprogrammet för samhällsutveckling kan ge förslag till konkreta miljöåtgärder inom området *Samhällsutveckling och hållbar livsmedelsproduktion* men även bidra till ökad förståelse och insikt hos medborgare inom området *Från jord till bord*.

Åtgärdsprogrammet för samhällsutveckling omhändertar den miljömässiga dimensionen av hållbarhet och är mer inriktat mot livsmedelskonsumtion än produktion.

Kulturmiljö

Kulturhistoriskt värdefulla byggnader, miljöer och fornlämningar ger både upplevelser och kunskap samt sätter vårt nutida samhälle i ett sammanhang. Länsstyrelsen beslutar om

tillstånd att förändra skyddade kulturmiljöer och om bidrag för att vårda dem.²²

Flera miljö kvalitetsmål har preciseringar som omfattar kulturmiljö och kulturföremål på olika sätt, ofta i form av bevarande av natur- och kulturmiljövärden. Miljömålet God bebyggd miljö omfattar kulturvärden i bebyggd miljö med syfte att bevara, använda och utveckla det kulturella, historiska och arkitektoniska arvet i form av såväl värdefulla byggnader och bebyggelsemiljöer som platser och landskap. Man ska även ta hänsyn till kulturmiljö i arbetet med god vardagsmiljö samt vid fysisk planering och stadsplanering av infrastruktur för energisystem, transporter, avfallshantering samt vatten- och avloppsförsörjning. Här finns tydliga samband till åtgärdsprogrammet för samhällsutveckling.

Kulturmiljö har kopplingar och god möjlighet till samverkan med bland annat områdena hälsa och välbefinnande, friluftsliv, naturvård samt samhällsplanering och exploateringsfrågor.

Länsstyrelsernas planeringskatalog

Statens roll i den fysiska planeringen är att styra mot en global hållbar utveckling genom nationella mål för olika politikområden och utpekande av anspråk för så kallade riksintressen, vilket ger ramarna för den kommunala och regionala planeringen. Länsstyrelsen företräder statens intressen i de kommunala och regionala planeringsprocesserna. Som en del av detta uppdrag ska länsstyrelserna enligt Plan- och bygglagens (PBL) och miljöbalkens hushållningsbestämmelser tillhandahålla statligt planeringsunderlag om de olika samhällsintressena och tillvarata de statliga intressena i planeringen. För detta ändamål finns länsstyrelsernas planeringskatalog, en webbtjänst och ett verktyg som har till syfte att:

²¹ Regional handlingsplan för hållbar och konkurrenskraftig livsmedelsproduktion, Ät Uppsala län. Medverkande aktörer: LRF Mälardalen, Länsstyrelsen Uppsala län, Region Uppsala, Sveriges

lantbruksuniversitet, Statens veterinärmedicinska anstalt och Uppsala kommun. [Här finns länk till källa.](#)

²² Länsstyrelsens webbplats om kulturmiljö. [Här är länk till källa.](#)

- ge planerarna tillgång till de planeringsunderlag och vägledningar de behöver,
- samordna och effektivisera arbetet med planeringsunderlag och vägledningar för fysisk samhällsplanering på länsstyrelserna och andra myndigheter,
- underlätta och stötta dialogen mellan stat och kommun kring översiktsplanering och i detaljplanering,
- ge praktiskt verktygsstöd åt de lagstadgade uppgifterna och processerna i PBL samt miljöbalken när det gäller hållbar utveckling och markanvändning.²³

Samhällsplanering inklusive gestaltning av allmänna platser och ombyggnad av exempelvis befintliga boende- och stadsmiljöer utgör en viktig del i ett långsiktigt hållbart samhällsbyggande och utgör därför en grund i åtgärdsprogrammet för samhällsutveckling.

Klimatanpassning

Klimatanpassning omfattar alla åtgärder som syftar till att skydda miljön, människors liv och hälsa samt egendom genom att samhället anpassas till de konsekvenser som ett förändrat klimat kan medföra. Länets klimatanpassningsarbete utgår från en nationell strategi för klimatanpassning och dess vägledande principer om hållbar utveckling, ömsesidighet, vetenskaplig grund, försiktighetsprincipen, integrering av klimatanpassningsåtgärder, flexibilitet, hantering av osäkerhets- och riskfaktorer, tidsperspektiv och transparens.

Klimatanpassning innebär att anpassa samhället till de förändringar i klimatet vi märker av idag och de som förväntas ske i framtiden. I Sverige innebär klimatförändringen till exempel högre temperatur, ökad nederbörd, minskat snötäcke och stigande havsnivå. Länsstyrelsens arbete med klimatanpassning handlar om att minska sårbarheter och att ta tillvara möjligheter för att

utveckla ett långsiktigt hållbart och robust samhälle.²⁴

Länsstyrelsen har tagit fram en klimat- och sårbarhetsanalys för att utreda hur länet påverkas av klimatförändringarna. Klimat- och sårbarhetsanalysen beskriver länets sårbarheter och ger förslag på det framtida klimatanpassningsarbetets inriktning och utformning.²⁵ Länsstyrelsen arbetar med en ny handlingsplan för klimatanpassning som ska bli färdig under 2023.

Åtgärdsprogrammet för samhällsutveckling innehåller åtgärder som förutom sitt huvudsyfte även bidrar till en klimatanpassning av samhället inom områden som planering, infrastruktur, byggande och hälsa.

Friluftsliv

Friluftsliv bidrar till regional utveckling bland annat genom positiv påverkan på människors hälsa och förståelse för naturen. Kontakt med naturen är bra för både den fysiska och psykiska hälsan. Tillgången till friluftsliv är därför värdefull både för den enskilda människan och för samhället i stort. Friluftslivet stärker även den svenska ekonomin och skapar arbetstillfällen i hela landet, framförallt inom naturturism. Sverige har tio nationella mål för friluftslivet:

1. Tillgänglig natur för alla
2. Starkt engagemang och samverkan
3. Allemansrätten
4. Tillgång till natur för friluftsliv
5. Attraktiv tätortsnära natur
6. Hållbar regional tillväxt och landsbygdsutveckling
7. Skyddade områden som resurs för friluftslivet
8. Ett rikt friluftsliv i skolan
9. Friluftsliv för god folkhälsa
10. God kunskap om friluftslivet

²³ Länsstyrelsernas planeringskatalog. [Här finns länk till källa.](#)

²⁴ Länsstyrelsens webbplats om klimatanpassning. [Här är länk till mer information.](#)

²⁵ Klimat- och sårbarhetsanalys för Uppsala län, Länsstyrelsen Uppsala län 2022:10. [Här är länk till källa.](#)

Kommuner, myndigheter och andra aktörer kan ta stöd i de nationella målen för att planera och arbeta för friluftsliv. Naturvårdsverket ansvarar för nationell samordning av arbetet med friluftslivsmålen.²⁶ Länsstyrelsens uppdrag är att leda och samordna arbetet i länet. De nationella målen för friluftsliv ger vägledning i arbetet. Friluftslivet är variationsrikt och har beröringspunkter med arbetet med samhällsplanering, folkhälsa, skola, vård och omsorg, kultur, naturvård och miljö samt regional och lokal utveckling.²⁷

Jordbruksmark i prövning och planering

Jordbruksmarken har många värden och är viktig i ett långsiktigt perspektiv eftersom den inte kan nybildas. Mark som exploateras och hårdgörs kan inte återskapas, till skillnad mot om jordbruksmarken enbart tas ur produktion.

Brukning av jordbruksmark är utpekad i svensk lagstiftning (miljöbalken) som ett nationellt intresse. Flera kommuner i Uppsala län har önskat vägledning om för vilka väsentliga samhällsintressen som jordbruksmark får tas i anspråk och hur jordbruksmarken ska värderas. Som en del i arbetet med att tillhandahålla underlag till kommunerna inför ställningstaganden och beslut enligt plan- och bygglagen har Länsstyrelsen i Uppsala län tagit fram planeringsunderlaget Jordbruksmark i prövning och planering.²⁸

Grön infrastruktur

Grön infrastruktur är nätverk av natur som bidrar till fungerande livsmiljöer för växter och djur och till människors välbefinnande. Länsstyrelsen har tagit fram *Handlingsplan för grön infrastruktur i Uppsala län* med anledning av ett regeringsuppdrag till landets samtliga länsstyrelser.²⁹ Om den gröna infrastrukturen utgör ett ekologiskt funktionellt landskap med livsmiljöer och

spridningskorridorer för växter och djur ger det fler och bättre ekosystem-tjänster samt större möjlighet för dessa att buffra för klimatförändringar.

Rapporten pekar ut fyra insatsområden med ett antal åtgärder för det fortsatta arbetet: Vidareutveckling och förankring av värde-trakter för grön infrastruktur, Kartläggning och analys av havets och kustens naturvärden, Grön infrastruktur i planering och prövning samt Åsmiljöer för alla.

Grön infrastruktur och de utpekade insatsområdena har en tydlig koppling och har utgjort underlag för åtgärdsprogrammet för ekosystem och biologisk mångfald. Åtgärdsprogrammet för samhällsutveckling har dock en koppling till det tredje insatsområdet om grön infrastruktur i planering och prövning.

Fysisk planering och exploatering bör ske med utgångspunkt i bevarande av befintlig grön infrastruktur men även genom att förstärka eller skapa gröna länkar vid restaurering eller nyanläggning. Den fysiska planeringen syftar till att mark- och vattenområden ska användas för de ändamål som de är bäst lämpade för. Grön infrastruktur är ett intresse som behöver vägas mot ett eller flera andra allmänna intressen, och avvägningar behöver därför göras redan i översiktsplaneringen.

Kopplingar till övriga åtgärdsprogram inom färdplan för ett hållbart län

Miljömässigt hållbar samhällsutveckling är i sig ett brett område och beröringspunkterna till de tidigare åtgärdsprogrammen inom Färdplan för ett hållbart län är många.

Aktiviteter med koppling till infrastruktur, transporter och planering har tidigare ingått i åtgärdsprogram för minskad klimatpåverkan³⁰ men föreslås nu ta plats i åtgärdsprogrammet för samhällsutveckling. Även åtgärder om

²⁶ Om friluftsliv och de nationella friluftslivsmålen på Naturvårdsverkets webbplats 2022-12-12. [Här är länk till mer information.](#)

²⁷ Friluftsliv på länsstyrelsens webbplats 2022-12-12. [Här är länk till mer information.](#)

²⁸ Jordbruksmark i prövning och planering, länsstyrelsen Uppsala län. [Här är länk till källa.](#)

²⁹ Handlingsplan för grön infrastruktur i Uppsala län. [Här är länk till källa.](#)

³⁰ Färdplan för ett hållbart län – åtgärder för minskad klimatpåverkan. Länsstyrelsen 2019. [Här är länk till källa](#)

resurseffektiv konsumtion och produktion har till viss del flyttats över från klimat till samhällsutveckling för att möjliggöra ett bredare perspektiv av klimat-, miljö- och hälsoaspekter. Det gäller exempelvis åtgärder för att minska klimat- och miljöpåverkan från livsmedel och byggsektorn och omfattar bland annat aktiviteter för minskat matsvinn och klimatpåverkan från byggnader.

Klimatpåverkan från plast finns även fortsättningsvis i åtgärdsprogram för minskad klimatpåverkan men miljö- och hälsoaspekter av kemikalier från plastanvändning och -tillverkning omfattas av åtgärdsprogrammet för samhällsutveckling.

Även till åtgärdsprogrammet för ekosystem och biologisk mångfald³¹ finns tydliga kopplingar. Det gäller framför allt samhällsutvecklingsprogrammets fokusområde God bebyggd miljö och åtgärden Hållbar fysisk planering vilka kompletterar åtgärden Öka hänsyn till biologisk mångfald i fysisk planering samt Bevara och öka biologisk mångfald i parker och grönområden. Även åtgärden inom biologisk mångfaldsprogrammet Beteende och konsumtion breddas till att omfatta fler miljö- och hållbarhetsperspektiv i åtgärdsprogrammet

för samhällsutveckling. I åtgärdsprogrammet för ekosystem och biologisk mångfald utgår åtgärden från huvudsyftet att stärka och bevara biologisk mångfald och skapa hållbara ekosystem. Aktiviteter i åtgärdsprogrammet för samhällsutveckling med koppling till biologisk mångfald, exempelvis arbete med klimatanpassning, grönstrukturer och närhet till grönområden, har istället ett bredare syfte med människan i fokus.

Färdplanens åtgärdsprogram för vatten³² har beröringspunkter med åtgärdsprogrammet för samhällsutveckling framför allt när det gäller miljö- och hälsoskadliga ämnen från exempelvis plast och läkemedel. Påverkan som sker via utsläpp till vatten (avlopp, processvatten, dagvatten, läckage till grundvatten) omfattas av åtgärdsprogrammet för vatten, exempelvis åtgärder för att minska mängden mikroplaster och spridning av PFAS till yt- och grundvatten. Åtgärdsprogrammet för samhällsutveckling omhändertar i sin tur åtgärder som syftar till att minska exponering och spridning av miljö- och hälsoskadliga ämnen via exempelvis luft, livsmedel, avfall, textilier och hygienprodukter.

³¹ Färdplan för ett hållbart län – åtgärder för ekosystem och biologisk mångfald. Länsstyrelsen i Uppsala län 2020. [Här är länk till källa.](#)

³² Färdplan för ett hållbart län – åtgärdsprogram för vatten. Länsstyrelsen i Uppsala län 2021. [Här är länk till källa](#)

II. Framtagande och genomförande

Framtagande av åtgärder för samhällsutveckling

Åtgärdsprogrammet för samhällsutveckling har utarbetats av Länsstyrelsen i Uppsala län i bred samverkan med aktörer verksamma i länet, bland andra länets kommuner och Region Uppsala. Hösten 2022 genomfördes ett dialogmöte riktat till aktörer i Uppsala län som i sin verksamhet kan arbeta med åtgärder för exempelvis hållbara städer och samhällen, hållbar konsumtion och produktion samt minskad påverkan från miljö- och hälsoskadliga ämnen. Med på dialogmötet var representanter från länets kommuner, Region Uppsala, universitet, näringsliv, myndigheter samt regionala förbund och ideella organisationer.³³

Målsättningen med dialogmötet var att samla in deltagande organisationers synpunkter på förslaget till inriktning av åtgärdsprogrammet och identifiera konkreta åtgärder som bidrar till att skapa en miljömässigt hållbar samhällsutveckling i länet.

Dialogmötet resulterade i många goda idéer och förslag på nya åtgärder och aktiviteter samt synpunkter på områden som åtgärdsprogrammet förväntas/föreslås omhänderta. Landsbygdsfrågor är viktigt för många aktörer som exempelvis lyfte fram kollektivtrafik, tillgänglig natur utanför markerade leder och naturreservat samt inkludering av boende och verksamma på landsbygden.

Flera lyfte fram vikten av information och utbildning och att det bör finnas åtgärder som genererar kunskapsspridning såväl inom egna verksamheten som bredare ut mot allmänheten. Här sågs även möjligheter till samverkan mellan olika aktörer. Diskussionerna på dialogmötet fokuserade även på resurseffektivt och cirkulärt byggande, användande av

befintliga resurser istället för att bygga/köpa nytt samt vikten av att arbeta med avfallsförebyggande åtgärder både inom byggbranschen och inom övrig konsumtion och produktion. Renoveringar, ombyggnationer och återbruk samt att hyra/låna/köpa begagnat istället för att köpa eget/nytt föreslogs som aktiviteter. Även upphandling som verktyg och hur man kan samverka mellan olika aktörer för att hitta nya lösningar var idéer som dök upp, samt en synpunkt om att lyfta in aktiviteter som omfattar exempelvis textil och byggmaterial.

Många efterfrågade större fokus på sociala frågor som eget fokusområde alternativt som åtgärder. För social hållbarhet lyftes betydelsen av en livsmiljö där människor trivs och har god hälsa. Andra delar som lyftes fram är barnperspektivet, bostadsförsörjning, mobilitet och tillgänglighet för olika grupper, trygghetsfrågor med mera. Beredskapsfrågor och nationell självförsörjning av livsmedel var något som också kom upp i diskussionerna under dialogmötet. För beredskapsfrågor nämndes framför allt regional/lokal livsmedelsförsörjning. Kopplat till livsmedelsförsörjning diskuterades ofta åtgärden minskat matsvinn eller liknande diskuterats, med många förslag på aktiviteter. En hel del förslag gällde klimatåtgärder som energiproduktion och laddinfrastruktur.

Projektgruppen på länsstyrelsen har med utgångspunkt från synpunkterna arbetat om strukturen och de ingående åtgärderna samt utvecklat förslag på aktiviteter som nu presenteras i förslaget till åtgärdslista nedan. Miljömässigt hållbar samhällsutveckling har tydliga beröringspunkter med andra aspekter av hållbar utveckling som exempelvis social

³³ Deltagande organisationer dialogmöte 4 oktober: Bring, InfraGeotech, Ragn-Sells Recycling AB, Vattenfall värme, Corem Property Group AB, Enköpings kommun, Heby kommun, Håbo kommun, Knivsta kommun, Naturskyddsföreningen Uppsala län, Region Uppsala, SLU, Tierps kommun, Upplandsbygd lokalt ledd utveckling, Uppsala kommun, Uppsala vatten och avfall AB,

Östhammars kommun, Gästrike vatten, AB Enköpings hyresbostäder, Uppsalahem, Energikontoret Mälardalen, Läkemedelsverket, Livsmedelsverket, Boverket, Försvarsmakten, Statens veterinärmedicinska anstalt, Uppsala universitet, Arbets- och miljömedicin (Akademiska sjukhuset).

hållbarhet, beredskapsfrågor, livsmedelsproduktion, klimatanpassning och samhällsplanering. Åtgärdsprogrammet för samhällsutveckling inom ramen för Färdplan för ett hållbart län kommer dock inte att kunna omhänderta dessa aspekter i sin helhet men har som ambition att synliggöra och möjliggöra för samverkan och skapa synergier i de fall det finns kopplingar mellan social, ekonomisk och miljömässig hållbarhet. För mer information se avsnittet om åtgärdsprogrammets avgränsningar och kopplingar ovan.

Utgångspunkten i arbetet har varit att åtgärder och aktiviteter i programmet ska kunna genomföras av en aktör som är verksam i länet och vara möjliga att påbörja och gärna genomföra under programperioden 2023 – 2026.

De bearbetade och konkretiserade förslagen på åtgärder bidrar på olika sätt till en miljömässigt hållbar samhällsutveckling i länet. Inriktning och åtgärder med aktivitetsförslag har förankrats med Uppsala läns Miljö- och klimatråd vid möten i maj och november 2022.

Genomförande av åtgärder

Målgrupp

Åtgärderna i programmet riktar sig till aktörer som är verksamma i Uppsala län och har mandat att genom sin verksamhet agera för en miljömässigt hållbar samhällsutveckling. Exempel på lokala och regionala aktörer som åtgärdsprogrammet främst riktar sig till:

- Länets kommuner
- Kommunala bolag
- Region Uppsala
- Företag
- Universiteten
- Ideella organisationer och föreningar
- Stiftelser och förbund
- Myndigheter

De valbara aktiviteter som presenteras i åtgärdsprogrammet är anpassade för att möjliggöra för olika typer av organisationer att medverka i åtgärdsarbetet inom ramen för den egna verksamheten. Med anledning av det skiljer sig aktiviteterna åt i omfattning och effekt. Enskilda individers val har också stor betydelse för att skapa förutsättningar för hållbar samhällsutveckling. Allmänheten nås via aktörerna i rollen som kommuninvånare, medarbetare, kund, leverantör och samarbetspart genom exempelvis kunskapspridning och information.

Hållbarhetslöften

För att stärka genomförandet av åtgärdsprogrammet uppmanas länets aktörer att teckna hållbarhetslöften med länsstyrelsen. Därmed åtar sig aktören att genomföra åtgärder ur programmet under programperioden och att genomförandet följs upp regelbundet. För att möjliggöra uppföljning utformar aktörerna egna mål för de åtgärder och aktiviteter som omfattas av respektive aktörs hållbarhetslöfte. Antagna hållbarhetslöften kan med fördel implementeras i den ordinarie verksamheten. Nya aktörer kan ansluta sig till åtgärdsprogrammet och teckna hållbarhetslöften under hela programperioden. Tecknade löften publiceras på länsstyrelsens externa webbplats och gäller under hela programperioden (2023 – 2026).

Genom hållbarhetslöften tydliggörs och kommuniceras aktörernas åtgärder, vilket synliggör insatserna och ökar möjligheter till samverkan och effektivare resursutnyttjande.

Finansiering av åtgärder

Åtgärdsprogrammets genomförande bygger på frivillighet och aktörer ansvarar för finansiering av de åtgärder som ingår i sina respektive hållbarhetslöften. En del åtgärder kan genomföras genom prioriteringar i befintlig verksamhet, medan andra åtgärder kan kräva extra finansiering. Det finns möjligheter att söka bidragsfinansiering genom exempelvis Klimatklivet³⁴ (om åtgärden ger minskad klimatpåverkan), ERUF (regionala

³⁴ Naturvårdsverkets webbplats om Klimatklivet 221212. [Här är länk till mer information.](#)

medel från europeiska utvecklingsfonden)³⁵ samt olika stöd för till jordbruk och landsbygd^{36 37}. På webbplatsen Hållbar stad finns finansieringsmöjligheter beskrivna för de olika områdena Samhällen, Bostäder, Transport, Inkludering, Gröna områden och Gestaltning.³⁸

Som stöd för att hitta extra finansiering till åtgärdsarbete finns rapporten *Var finns pengarna? En sammanställning av stöd och bidragsmöjligheter till åtgärder och insatser för att nå miljömålen*.³⁹ För stöd och bidrag inom energi- och klimatområdet finns även *Var finns pengarna för energi- och klimatinsatser*, som sammanställts av länsstyrelsernas energi- och klimatsamordning (LEKS), med bland annat stöd för hållbar samhällsutveckling.⁴⁰

Samverkan

Samverkan kan skapa möjligheter att lösa många svåra miljö- och samhällsutmaningar. Aktörer som tecknar hållbarhetslöften kan med fördel samverka i åtgärdsarbetet. Exempelvis kan flera kommuner och kommunala bolag eller en grupp aktörer med liknande verksamheter samverka kring samma

aktiviteter och teckna liknande hållbarhetslöften.

En del aktiviteter i programmet kan genomföras av enskilda aktörer, andra utförs i samverkan mellan flera aktörer. Målsättningen är att samverkan i åtgärdsarbetet så långt som möjligt integreras i redan befintliga nätverk och pågående samarbetsformer i länet. Samverkan kan även knyta an till de befintliga åtgärdsprogrammen för minskad klimatpåverkan, ekosystem och biologisk mångfald samt vatten.

Exempel på befintliga nätverk som kan användas för samverkan i åtgärdsarbetet:

- Uppsala läns miljö- och klimatråd⁴¹
- Forum för fysisk planering⁴²
- Nätverk för kontaktpersoner för hållbarhetslöften inom Färdplan för ett hållbart län⁴³
- Gröna gruppen⁴⁴
- Grönblått nätverk⁴⁵
- Nätverket för kommunkologer/kommunens naturvårdssakkunniga i Uppsala län⁴⁶
- Partnerskap för landsbygdsutveckling

³⁵ Region Uppsala, struktur och investeringsfonder. [Här är länk till källa.](#)

³⁶ Länsstyrelsens webbplats om stöd till jordbruk och landsbygd 2022-12-20. [Här är länk till mer information.](#)

³⁷ Länsstyrelsens webbplats om stöd till landsbygdsutveckling 2022-12-20. [Här är länk till mer information.](#)

³⁸ Webbplatsen Hållbar stad 2022-12-12. [Här är länk till mer information.](#)

³⁹ Var finns pengarna? En sammanställning av stöd och bidragsmöjligheter till åtgärder och insatser för att nå miljömålen. RUS 2020. [Här är länk till källa.](#)

⁴⁰ Var finns pengarna för energi och klimatinsatser, LEKS 2022. [Här är länk till källa.](#)

⁴¹ Medlemmar i Uppsala miljö- och klimatråd: Enköpings kommun, Heby kommun, Häbo kommun, Knivsta kommun, Tierps kommun, Uppsala kommun, Älvkarleby kommun, Östhammars kommun, Sveriges Lantbruksuniversitet, Uppsala universitet, Skogsstyrelsen, Region Uppsala, Upplands lokaltrafik, Uppsala vatten, Energikontoret Mälardalen, Biodriv Öst, Naturskyddsföreningen Uppsala län,

Lantbrukarnas riksförbund, Uppsala handelskammare, STUNS

⁴² Forum för Fysisk planering är ett samverkansforum inom samhällsplanering, infrastruktur samt kollektivtrafik och samlar tjänstepersoner i länets kommuner, Trafikverket Region Öst, Länsstyrelsen Uppsala län och Region Uppsala.

⁴³ Nätverk för kontaktpersoner hos de aktörer som tecknat hållbarhetslöfte inom Färdplan för ett hållbart län. Länsstyrelsen är sammankallande.

⁴⁴ Samverkansforum för länets kommuner, länsstyrelsen och Upplandsstiftelsen. Upplandsstiftelsen är sammankallande

⁴⁵ Nätverk för samverkan kring gröna och blå frågor som till exempel grönytor, växter, natur- och skogsvård, sjöar. Deltagare: representanter från kommunerna i Uppsala län samt Sala och Gävle kommuner.

⁴⁶ Kunskapsforum för att dela erfarenheter, metoder och utvecklingsidéer samt gemensamma projektansökningar. Deltagare: kommunkologer, naturvårdsansvarig Region Uppsala och naturvårdschef Upplandsstiftelsen.

- Klimatforum Uppsala län (KUL)⁴⁷
- Regionala forum och grupper på ledningsnivå för kommuner, region och länsstyrelse.⁴⁸

Åtgärdsprogrammet kan bidra till att utveckla och stärka samverkan i befintliga nätverk. Det kan även synliggöra behov av ytterligare samverkansformer och till att skapa nya nätverk mellan aktörer i länet.

Uppföljning av hållbarhetslöften och åtgärder

Länsstyrelsen ansvarar för att årligen skicka en förfrågan till medverkande aktörer angående genomförandet av åtgärder i antagna hållbarhetslöften. Uppföljningen fokuserar på genomförandet av åtgärder i förhållande till respektive aktörs uppsatta mål. Uppföljningen syftar till att:

- Följa framdrift i genomförande av åtgärdsprogrammets åtgärder.
- Löpande synliggöra det regionala och lokala miljömålsarbetet, bland annat som underlag för årlig miljömålsuppföljning till regeringen och för aktörerna att sprida till sina egna målgrupper.
- Under pågående programperiod identifiera hinder och/eller behov kopplat till genomförande av åtgärder, exempelvis varför en åtgärd inte genomförs, vad som är svårt samt vilket stöd eller ytterligare samverkan önskas.

En sammanställning av resultatet från den årliga uppföljningen av åtgärdsarbetet kommer att presenteras för Uppsala läns miljö- och klimatråd samt publiceras på länsstyrelsens webbplats. Sammanställningen kommer även att användas som underlag i den årliga

⁴⁷ Klimatforum Uppsala län (KUL) samordnas av länsstyrelsen i Uppsala län och Region Uppsala och samlar på tjänstepersonsnivå länets kommuner, universiteten, Biodriv Öst, Energikontoret Mälardalen och STUNS energi.

⁴⁸ Regionalt forum, regional ledningsgrupp samt kommun- och regionledningsmöten.

⁴⁹ Indikatorn Bostäder i kollektivtrafikhärlägen på webbplatsen för Sveriges miljömål. [Här är länk till källa.](#)

regionala bedömningen av miljömålen som rapporteras till Naturvårdsverket.

De aktiviteter som föreslås i åtgärdsprogrammet förväntas ge en positiv effekt för länets miljöarbete och bidra till miljömässigt hållbar utveckling i samhällen, såväl på landsbygden som i städer. I den årliga uppföljningen följs dock inte åtgärdernas effekt upp då det inte alltid finns relevanta indikatorer och mätsystem för detta. Inom miljömålssystemet finns nationella och regionala indikatorer som används som underlag för bedömning av tillståndet i miljön. De indikatorer som följs upp på regional nivå i Uppsala län för miljö kvalitetsmålen God bebyggd miljö och Giftfri miljö är:

- Bostäder i kollektivtrafikhärlägen⁴⁹
- Skyddad bebyggelse⁵⁰
- Tillgång till service och grönska⁵¹
- Förorenade områden⁵²

Dessutom finns nationella indikatorn *Miljögifter i modersmjölk och blod* där dataunderlaget är hämtat från Uppsalaområdet.

Genomförda åtgärders effekter på miljön är ofta långsiktiga och därför inte mätbara från ett år till ett annat. Det är värdefullt med förslag kring utveckling av regional och nationell miljöövervakning som visar att åtgärder gör nytta. Detta kan utgöra en del av åtgärdsprogrammet i det fall aktörer med inriktning mot forskning och miljöövervakning medverkar i genomförandet av programmet. För vissa åtgärder kan enskilda aktörer mäta och följa upp effekten av en genomförd åtgärd kopplat till den egna verksamheten. Detta uppmuntras och i de fall det görs kan effekten följas upp och presenteras i den årliga uppföljningen.

⁵⁰ Indikatorn Skyddad bebyggelse på webbplatsen för Sveriges miljömål. [Här är länk till källa.](#)

⁵¹ Indikatorn Tillgång till service och grönska på webbplatsen för Sveriges miljömål. [Här är länk till källa.](#)

⁵² Indikatorn Förorenade områden på webbplatsen för Sveriges miljömål. [Här är länk till källa.](#)

III. Åtgärder

Fokusområde God bebyggd miljö

Fokusområde God bebyggd miljö innehåller åtgärder och aktiviteter som på olika vis sätter en god och hälsosam livsmiljö i fokus. En god bebyggd miljö innebär ett effektivt och långsiktigt hållbart nyttjande av mark, vatten och andra resurser, såväl för planering och exploatering vid nybyggnation som för förvaltning av befintlig bebyggelse. Åtgärdsprogrammet avser miljöer som planeras/redan är anlagda för bebyggelse, tätortsnära grönområden eller transportinfrastruktur. Vår bebyggda miljö ska fylla människors och samhällets behov, erbjuda bra livsmiljöer och bidra till en miljömässigt hållbar utveckling. Åtgärdena som ingår här omfattar exempelvis kunskapsuppbyggnad, återbruk, upphandling och klimatanpassning.

Uppsala län är en expansiv region med planer och målsättningar om helt nya områden för bostäder och verksamheter, exempelvis i samband med utbyggnad av fler järnvägsspår. Det skapar en ökad risk för att faktorer som bidrar till goda livsmiljöer fragmenteras eller degraderas, exempelvis sammanhängande grönområden. Men det kan också skapa möjligheter till att värna om och utveckla en god bebyggd miljö på lång sikt. Målkonflikterna som ska avvägas i den fysiska planeringen är många och ny kunskap och nya beslutsunderlag behöver löpande införlivas i planprocesserna. Fysisk planering är ett centralt verktyg för att förbättra den bebyggda miljön, från vägledande beslut i exempelvis översiktsplan, till reglerande beslut i exempelvis detalj- eller vägplan.

Miljöpåverkan från bygg- och fastighetssektorn står för en betydande del av samhällets miljöpåverkan. Det stora behovet av många nya bostäder innebär en stor utmaning för byggsektorn. För att nå en cirkulär ekonomi krävs en ökad återanvändning och återvinning. Här finns behov av vägledning och underlag för prioritering av de mest resurseffektiva

åtgärdena. Det behövs fler åtgärder för att införa ett livscykelperspektiv i byggandet.

Tätortsnära skogar, parker och grönområden får en ökande betydelse för den bebyggda miljön i takt med att dessa miljöer minskar till följd av bland annat pågående markanvändning och exploatering i länet. Genom medvetna åtgärder inom planering, anläggning och förvaltning av exempelvis parker och grönområden kan dessa miljöer bevaras och utvecklas till förmån för en god bebyggd miljö.

De senaste decennierna har Sveriges större tätorter fått ökad befolkning. Städerna har brett ut sig och köpcentra har etablerats utanför stadskärnorna, vilket har ökat behovet av transporter. Bilen är det dominerande transportmedlet, även på korta sträckor. Genom en mer funktionsblandad bebyggelse kan transportbehoven minskas samtidigt som trivsel och trygghet kan öka genom att människor rör sig i områdena under större delar av dygnet, till och från arbete, förskolor, handel och fritidsaktiviteter. Ökad trygghet och närhet till olika verksamheter ökar förutsättningarna för att det ska vara möjligt och inbjudande att förflytta sig till fots, med cykel, elsparkcykel eller kollektivt. Fler som går, cyklar och åker kollektivt minskar utsläppen av växthusgaser. Det ger även bättre luftkvalitet, minskar buller samt trängsel och köer i biltrafiken. Gång, cykel och kollektivtrafik ger också effektivare användning av markytan, vilket kan möjliggöra plats för exempelvis grönska samt områden för lek och rekreation. Insatser för att främja cykelinfrastrukturen och kollektivtrafiken har gjorts, men behöver fortsatt utvecklas för att kunna erbjuda ett attraktivt alternativ till bilen och en mer omfattande omställning till en klimatsmart transportinfrastruktur.

Den bebyggda miljös klimatanpassningsförmåga behöver stärkas för att säkra en miljö som kan hantera klimatförändringarna med extremare väder, såsom skyfall och

värmeböljor, utan att människors livsmiljöer äventyras. Även andra viktiga värden värnas genom detta, som exempelvis rekreation och friluftsliv, luftrening, temperaturreglering och vattenrening. Ökad grönska ger inte bara en mer inbjudande och levande bebyggelse där årstidsväxlingar syns, utan trädkugga ger även svalka under varma dagar. Grönska fördröjer även avrinningen av regnmassor och minskar risken för översvämningar jämfört med asfaltytor eller andra täta markbeläggningar.

Åtgärder som är prioriterade att genomföra inom fokusområde God bebyggd miljö är:

1. Fysisk planering som minskar miljö- och hälsopåverkan
2. Exploatering med hänsyn till miljö och hälsa
3. Minska miljö- och hälsopåverkan från transporter och resande
4. Resurseffektiv och giftfri bygg- och anläggning
5. Förvaltning och utveckling av befintlig bebyggelse, infrastruktur och miljöer

Åtgärd 1. Fysisk planering som minskar miljö- och hälsopåverkan

Syfte och mål

Syftet med åtgärden är att den fysiska planeringen ska bidra till minskad miljö- och hälsopåverkan i både befintlig bebyggelse och vid exploatering.

Målet med åtgärden är att öka närhet till grönområden och skyddad natur, ökad tillgänglighet för allmänna platser samt ökad inkludering av klimatanpassning i fysisk planering – samt där det är relevant – bidra till social hållbarhet.

Aktiviteter inom åtgärd 1

- 1.1 Planera för att fler människor ska bo med närhet till grönområden, parker och skyddad natur exempelvis genom långsiktigt skydd av tätortsnära naturområden och planera för stadsgrönska.
- 1.2 Anpassa och utforma utemiljöer så att de stimulerar till utevistelse och fysisk aktivitet samtidigt som de bidrar till exempelvis klimatanpassning, biologisk mångfald och förbättrad vattenhushållning.
- 1.3 Öka tillgängligheten och användbarheten av allmänna platser på ett miljömässigt hållbart sätt så att alla människor får en bättre tillgång till miljöer som är inkluderande, väl gestaltade och långsiktigt hållbara. Det kan exempelvis vara områden för lek och spel, platser för möten, parker och grönområden, cykel- och promenadstråk.
- 1.4 Öka hänsyn till klimatanpassning i fysisk planering, exempelvis genom att inte planera för exploatering av mark som riskerar att översvämmas.
- 1.5 Anta riktlinjer för att i samhällsplaneringen aktivt skapa förutsättningar för ett minskat resebehov, exempelvis genom decentralisering av viktig samhällsservice som skola, livsmedelsbutik och vårdcentral.
- 1.6 Anta "hela resan perspektiv" i styrdokument, exempelvis genom riktlinje i översiktsplan eller strategiskt dokument kring hur färdmedel kan kombineras.
- 1.7 Identifiera och upplåt mark för kollektivtrafikanläggningar och pendlarparkeringar vid viktiga knutpunkter för kollektivtrafiken.
- 1.X Annan aktivitet som syftar till hållbar fysisk planering.

Åtgärd 2. Exploatering med hänsyn till miljö och hälsa

Syfte och mål

Syfte med åtgärden är att minska miljö- och hälsopåverkan vid genomförandet av exploateringsprojekt.

Målet är att aktörer i Uppsala län ska ställa ökade miljö- och hälsokrav vid exploatering, inklusive krav på klimatanpassning.

Aktiviteter inom åtgärd 2

- 2.1 Inkludera miljö- och hälsoaspekter i riktlinjer för markanvisning av ny bebyggelse.
- 2.2 Anlägg och förvalta parker och grönområden, exempelvis gröna stråk, fickparker och stadsträd.
- 2.3 Begränsa exploatering av jordbruksmark.
- 2.4 Inkludera klimatanpassning i exploateringsskedet för att minska påverkan från exempelvis översvämningar och höga temperaturer.
- 2.5 Minimera transporter under byggskedet, exempelvis genom förbättrad logistik för byggmassor.
- 2.X Annan aktivitet som syftar till hållbar exploatering.

Syfte och mål

Syftet med åtgärden är att minimera miljö- och hälsopåverkan från resor och transporter, med bibehållen eller ökad tillgänglighet till samhällsfunktioner som exempelvis skolor, arbeten, vård och handel.

Målet är att öka möjligheten till gång, cykel och kollektivtrafik⁵³ samt effektiva transporter av varor och material.

Aktiviteter inom åtgärd 3

- 3.1 Utforma riktlinjer och anlägg säkra gång- och cykelvägar till skolor och fritidsaktiviteter.
- 3.2 Anlägg säkra och attraktiva parkeringsmöjligheter för cykel vid viktiga knut- och målpunkter som skolor, stationer, resecentra, handel, arbetsplatser samt parker och grönområden.
- 3.3 Anlägg nya gång- och cykelvägar och höj standarden på befintliga gång- och cykelvägar med exempelvis övergångsställen och belysning enligt Trafikverkets VGU⁵⁴, samt att cykel- och gångvägar hänger ihop i stråk.
- 3.4 Genomför gång- och cykelanpassning av landsväg längs prioriterade sträckor med stor potential att öka resandet till fots eller med cykel.
- 3.5 Öka framkomlighet och attraktivitet för gång- och cykel till exempel genom underhållsåtgärder, hastighetsbegränsning för motorfordon och prioritering av snöröjning, även utanför tätort.
- 3.6 Utöka kollektivtrafikens upptagningsområde genom satsningar på cykelinfrastruktur till knutpunkter, hållplatser och stationer.
- 3.7 Iordningställ trygga och tillgängliga pendlarparkeringar för bil och cykel, gärna med laddmöjlighet och väderskydd.
- 3.X Annan aktivitet som syftar till hållbar mobilitet och transporter.

⁵³ Aktiviteter för laddinfrastruktur och fossilfria transporter ingår i åtgärdsprogram för minskad klimatpåverkan.

⁵⁴ Trafikverkets VGU: Vägars och gators utformning. Trafikverkets webbplats 2023-01-11. [Här finns länk till mer information.](#)

Åtgärd 4. Resurseffektiv och kemikaliesmart bygg- och anläggning

Syfte och mål

Syftet med åtgärden är att minska klimat-, miljö- och hälsopåverkan från uppförande och användning av byggnader och anläggningar som vägar, parker och allmänna platser genom att använda material och varor på ett resurseffektivt sätt samtidigt som påverkan från kemikalieanvändning minskar.

Målet är att öka användningen av förnybara byggmaterial fria från miljö- och hälsoskadliga ämnen genom delningstjänster och återbruk, inventering av material inför rivning eller ombyggnad samt att minska miljöpåverkan vid hantering av massor.

Aktiviteter inom åtgärd 4

- 4.1 Genomför inventering av material inför rivning eller ombyggnad och använd som underlag för återbruk och högkvalitativ materialåtervinning.
- 4.2 Prioritera återbruk och produkter med hög materialåtervinning i byggskedet.
- 4.3 Inför arbetssätt som minskar svinet av material och varor genom exempelvis rutiner och krav vid upphandling.
- 4.4 Ställ krav vid upphandling på resurseffektiv materialhantering och minskad miljö- och hälsopåverkan, exempelvis för hantering av massor samt sanering av förorenad mark.
- 4.5 Skapa förutsättningar för en mer hållbar och cirkulär hantering av massor från byggnads- och infrastrukturprojekt genom exempelvis masshanteringsplan och identifiering av markområden för mellanlagring av massor.
- 4.6 Etablera och/eller nyttja handelsplatser för begagnade byggvaror och överskottsmaterial.
- 4.7 Öka kunskapen om begagnade byggvaror, gärna i samverkan.
- 4.8 Ställ krav på förnybara, klimatsmarta och cirkulära byggmaterial fria från miljö- och hälsoskadliga ämnen, delningstjänster och återbruk exempelvis när det bedöms som fördelaktigt ur ett livscykelperspektiv vid upphandling av ny- eller ombyggnadsprojekt och renovering.
- 4.9 Beräkna och minimera klimatpåverkan från byggnation och anläggningsprojekt med etablerad livscykelmetodik som inkluderar Boverkets minimikrav på klimatdeklarationer av byggnader.
- 4.X Annan aktivitet som syftar till resurseffektiv och kemikaliesmart bygg- och anläggning.

Åtgärd 5. Förvaltning och utveckling av befintlig bebyggelse och infrastruktur

Syfte och mål

Syftet med åtgärden är att minska miljö- och hälsopåverkan vid förvaltning och utveckling av befintlig bebyggelse och infrastruktur.

Målet är att i högre grad utnyttja befintliga byggnader effektivt, utveckla teknik och innovation för effektivare åtgärder inom förorenad mark samt minska störningar från exempelvis trafikbuller.

Aktiviteter inom åtgärd 5

- 5.1 Genomför inventering av lokaler för att se potentialen till annan användning, exempelvis från kontorslokaler till bostäder.
- 5.2 Öka samutnyttjande av lokaler, som exempelvis skollokaler som kan användas för andra verksamheter på kvällstid.
- 5.3 Omvandla och renovera befintliga byggnader istället för att bygga nytt.
- 5.4 Behåll och renovera inbyggda produkter, som kök, samt skapa cirkulära flöden för byggprodukter med kort livslängd som byts ut vid anpassning av lokaler till nya hyresgäster.
- 5.5 Genomför utbildning eller vidareutbilda personal inom renovering/ombyggnation av byggnader och lokaler.
- 5.6 Undersök och sanera förorenade områden.
- 5.7 Medverka till teknikutveckling och innovation för effektivare åtgärder inom förorenad mark, gärna genom samverkan.
- 5.8 Ta fram och genomför långsiktiga underhållsplaner för att öka områdets attraktivitet och livslängd.
- 5.9 Minska störningar av trafikbuller i befintliga boendemiljöer, gärna på ett sätt som även bidrar till förbättrad luftkvalitet.
- 5.X Annan aktivitet som syftar till en mer hållbar förvaltning och utveckling av befintlig bebyggelse, infrastruktur och miljöer.

Fokusområde Resurseffektiv och kemikaliesmart konsumtion och produktion

Fokusområde resurseffektiv och kemikaliesmart konsumtion och produktion av varor och tjänster består av åtgärder och aktiviteter för att minska negativ påverkan på klimat, miljö och människors hälsa. Fokusområdet är kopplat till miljö kvalitetsmålet Giftfri miljö som syftar till att minska halterna naturfrämmande ämnen som är i omlopp och spridning av dessa. I åtgärdsprogrammet för samhällsutveckling används begreppet kemikaliesmart för åtgärder och aktiviteter som bidrar till minskad miljö- och hälsopåverkan från kemiska ämnen.

En resurseffektiv och kemikaliesmart konsumtion och produktion innebär en effektiv användning av resurser, hänsyn till ekosystemtjänster som är nödvändiga för försörjningen, samt minskad påverkan från farliga kemikalier. Detta innebär inte bara miljöfördelar utan också ekonomiska fördelar såsom ökad konkurrenskraft och möjligheter till näringslivsutveckling.

Genom att öka återbruk, förebygga uppkomsten av avfall och minska nykonsumtion är det möjligt att uppnå både resurs- och kostnadsbesparing. För företag kan cirkulära affärsmodeller leda till ökad lönsamhet genom att tillvarata värdet i befintliga produkter och material. Genom att identifiera var och hur avfall uppstår kan aktiviteter skapas för att minska och förebygga mängden avfall. För att sprida kunskap om hur verksamheter och hushåll kan förebygga avfall, öka återbruk och minska nykonsumtion behövs både riktad och allmän informationsspridning samt utveckling av nya affärsmodeller och värdekedjor.

Det regionala arbetet med att minska spridningen av miljö- och hälsoskadliga ämnen från material och varor behöver fortsätta och stärkas. Detta arbete bör genomföras med särskilt fokus på miljöer där barn vistas. Aktiviteter som gör det möjligt att fasa ut och minska den samlade exponeringen och

spridningen av miljö- och hälsoskadliga ämnen bidrar till giftfria och cirkulära kretslopp. De krav som ställs på halter av farliga ämnen i återvunna material medför dock att det blir svårare att nå en cirkulär och resurseffektiv ekonomi, eftersom mer material fasas ut till förbränning eller deponi. Detta gäller såväl material för återanvändning och återvinning, som utnyttjande av rest- och biprodukter från olika industriella processer. Vi behöver hitta sätt att förena ambitionen om en cirkulär ekonomi samtidigt som vi värnar om målet Giftfri miljö så att materialflöden blir både resurseffektiva och kemikaliesmarta.

Måltiders miljöpåverkan kan minskas genom åtgärder och aktiviteter inom livsmedelsproduktionen som minskar övergödning, utfiskning, utsläpp av växthusgaser och användning av växtskyddsmedel. Livsmedelsproduktionen kan även bidra till en ökad biologisk mångfald genom att bibehålla ett öppet och varierat odlingslandskap. Här finns många beröringspunkter med åtgärdsprogrammen för biologisk mångfald och vatten.

Matsvinn är livsmedel som producerats i syfte att bli mat, men av olika anledningar inte äts eller dricks upp. Den största delen av matsvinnet uppstår i hushållen, men mat slängs i onödan i hela livsmedelskedjan av många olika skäl. Varje år slänger svenska hushåll cirka 17 kilo ätbar mat per person. Det som oftast blir matsvinn är frukt, grönsaker, bröd och matrester. Att minska matsvinnet i världen är ett viktigt bidrag till att minska påverkan på klimatet. I Agenda 2030 finns målet att halvera det globala matsvinnet samt att minska svinn och förluster i hela livsmedelskedjan. Den svenska regering har därför beslutat om att Sveriges matsvinn ska minska, och ambitionen är att hålla en ännu högre takt än målen i Agenda 2030.⁵⁵ Genom att göra medvetna val av livsmedel och arbeta med minskat matsvinn kan måltiders påverkan på klimatet minska

⁵⁵ Livsmedelsverkets webbplats om matsvinn. 2023-01-11. [Här är länk till källa.](#)

både inom och utanför länets gränser. För att kunna göra medvetna val av livsmedel och arbeta med minskat matsvinn behövs åtgärder för att skapa och nå ut med tydlig och lättillgänglig information. Att minska mängden animaliskt protein (kött och mejeriprodukter) till förmån för vegetariskt protein är en av de åtgärder som bedöms ge stor effekt på svenskars klimat-påverkan och som också kan ge positiva hälso-fördelar.⁵⁶ Att välja livsmedel efter säsong samt minska transporter av livsmedel är andra sätt att minska klimatpåverkan från måltider. Det är viktigt att det kött som konsumeras är så bra som möjligt ur flera hållbarhetsperspektiv. I en internationell jämförelse är den svenska djurproduktionen låg i antibiotika användning och högre djurskyddsstandard.⁵⁷ Genom att dessutom välja svenskt naturbeteskött eller motsvarande gynnas även biologisk mångfald.

Åtgärder som främjar utveckling av hållbar livsmedelsproduktionen i länet finns definierade i handlingsplanen Ät Uppsala län. Ett av fem tematiska områden är Samhällsutveckling och hållbar livsmedelsproduktion. Viktiga åtgärder från handlingsplanen är bland annat jordbruksmarkens bevarande i samhällsplaneringen ur ett kris- och hållbarhetsperspektiv, robust livsmedelsförsörjning och ökad regional livsmedelsproduktion. Aktiviteter för att stödja dessa åtgärder kan till exempel vara att stötta livsmedelsföretag för att skapa lönsamt företagande.

Insatser för miljön kan gynna hållbar landsbygdsutveckling. Genom samverkan som stärker företagande på landsbygden ökar möjligheten till hållbara investeringar, nya affärsmodeller och tekniska lösningar. Åtgärder som stimulerar samverkan mellan företag på landsbygden kan medföra mindre miljöpåverkan från till exempel nybyggnation av lokaler, inköp av ny utrustning, transporter och minskat svinn.

För att ställa om till hållbara konsumtions- och produktionsmönster behövs en rad verktyg och åtgärder som genomförs på olika nivåer och av olika aktörer. Utbildning och forskning är viktiga åtgärder att öka kunskapen om tjänster och varor och hur användningen av dessa kan optimeras för effektivt användande av resurser och liten miljöpåverkan.

Åtgärder som är prioriterade att genomföra inom fokusområde Resurseffektiv och kemikaliesmart konsumtion och produktion:

6. Öka återbruk, förebygg avfall, minska nykonsumtion av material och varor
7. Minska miljö- och hälsopåverkan från material och varor
8. Stärka hållbar livsmedelskonsumtion och -produktion

⁵⁶ Livsmedelsverket 2022-01-17. Kostråd, Kött och chark – råd. [Här är länk till källa.](#)

⁵⁷ Jordbruksverket 2022-01-24. Mervärden hos svensk mat. [Här är länk till källa.](#)

Åtgärd 6. Öka återbruk, förebygg avfall, minska nykonsumtion

Syfte och mål

Syftet med åtgärden är att minska miljö- och hälsopåverkan från konsumtion genom att minska påverkan från produktion av nya produkter och av omhändertagande av avfall (för bygg- och anläggningsprojekt se åtgärd 4).

Målet med åtgärden är att öka användningen av återbrukade produkter genom bland annat förändrad upphandling, kunskapshöjning, avfallsförebyggande och ökade cirkulära affärsmöjligheter.

Aktiviteter inom åtgärd 6

- 6.1 Vid upphandling och inköp efterfråga återbrukade produkter och material som inte ger påverkan på hälsa och miljö.
- 6.2 Utveckla arbetssätt och sprid kunskap om reparation och återbruk.
- 6.3 Skapa möjligheter för cirkulär ekonomi genom exempelvis delningstjänster, reparationer och återbruk både i tätorter och på landsbygden inklusive fritidsbank, klädbytdagar, fordonspooler och kartläggning av resurser som kan delas med andra.
- 6.4 Ställ krav på och informera om avfallsförebyggande åtgärder vid tillsyn och prövning.
- 6.5 Genomför inventering av avfallet från egen verksamhet och planera för att minska mängden avfall. Exempel på avfallsslag att prioritera är elektronik, textil, plast och förbrukningsmaterial.
- 6.6 Informera om hur uppkomsten av avfall kan förebyggas och hur återbruk kan stimuleras, exempelvis riktat till kunder, föreningsmedlemmar, anställda, elever och boende.
- 6.7 Genomför kunskapsuppbyggande insatser kring konsumtionsmönster och livsstilar som leder till minskad nykonsumtion med bibehållen eller ökad livskvalitet.
- 6.8 Kunskapsuppbyggnad och utbildning för ökad cirkularitet, till exempel fosforutvinning från rötslam eller askor.
- 6.X Annan aktivitet som bidrar till ökat återbruk, förebygger avfall och minskar nykonsumtion.

Åtgärd 7. Minskad miljö- och hälsopåverkan från material och varor

Syfte och mål

Syftet med åtgärden är att minska påverkan från miljö- och hälsoskadliga ämnen.

Målet med åtgärden är att öka arbetet med att ta fram kemikalieplaner och rutiner, stärka kompetens, utöka tillsyn samt minska nedskräpning.

Aktiviteter inom åtgärd 7

- 7.1 Ta fram och genomför kemikalieplaner, rutiner och åtgärder i den egna verksamheten, gärna genom samverkan och med fokus på utfasning av miljö- och hälsoskadliga ämnen.
- 7.2 Inventera och fasa ut miljö- och hälsoskadliga kemiska ämnen, produkter och varor, särskilt med fokus på miljöer där barn vistas.
- 7.3 Genomför tillsyn av hantering av kemikalier inklusive kemikalieförteckningar, riskanalyser, utfasning med mera.
- 7.4 Öka andelen varor och kemiska produkter som är fria från särskilt farliga ämnen i samband med upphandling och inköp inklusive import.
- 7.5 Genomför kompetenshöjande insatser för att stärka kunskapen om miljö- och hälsoskadliga ämnen hos myndigheter, kommuner och företag, även kopplat till tillsyn.
- 7.6 Bidra till minskad nedskräpning genom exempelvis regionala eller lokala informationskampanjer och aktiviteter.
- 7.7 Identifiera och vidareutveckla samverkan mellan forskning och offentlig verksamhet, näringsliv och civilsamhälle kopplat till minskad miljö- och hälsopåverkan från material och varor.
- 7.X Annan aktivitet som minskar miljö- och hälsopåverkan från material och varor.

Åtgärd 8. Hållbar livsmedelskonsumtion- och produktion

Syfte och mål

Syftet med åtgärden är att minska klimat-, miljö- och hälsopåverkan från konsumtion och produktion av livsmedel.

Målet är att ställa miljökrav vid upphandling, tillvarata och förädla restprodukter samt att matsvinnet minskar i alla led.

Aktiviteter inom åtgärd 8

- 8.1 Minska svinn av livsmedel inom produktion, förädling och distribution, exempelvis genom att ta tillvara och förädla restprodukter inom livsmedelsproduktion.
- 8.2 Minska matsvinn i konsumtionsledet exempelvis genom att erbjuda olika storlekar på portioner, erbjuda att ta med doggy bag samt tillvarata varor till lunchlådor.
- 8.3 Utveckla ett kontinuerligt arbete med mätbara mål för att minska matsvinnet i tillagning, servering, förvaring, exempelvis genom regelbunden utbildning av restaurangpersonal inom exempelvis matsvinn, årstids- och klimatplanerad matsedel och livsmedels miljöpåverkan.
- 8.4 Främja innovation och utveckling hos livsmedelsaktörer inom produktion, förädling och distribution som innebär att matsvinn minskas, till exempel genom att skapa och delta i nätverk för landsbygdsutveckling eller liknande.
- 8.5 Minska miljö- och klimatpåverkan från serverade måltider genom att exempelvis servera säsonganpassade menyer med mindre men bättre kött där importerat kött byts ut mot svenskt naturbeteskött eller motsvarande.
- 8.6 Genomför informationsinsatser om miljösmart och hälsosam mat, där barn och unga är en särskilt viktig målgrupp. Kan exempelvis göras genom studiebesök, hemkunskapsundervisning och egna odlingar för att lyfta fram matens värde ”från jord till bord”.
- 8.7 Utveckla marknaden för mera klimat- och miljösmarta livsmedel genom att öka efterfrågan på vegetabiliska alternativ, inklusive måltider på möten och evenemang, via exempelvis upphandling.
- 8.8 Utveckla rutiner så att matrester som ändå uppstår kommer till användning genom till exempel biogasproduktion.
- 8.X Annan aktivitet som bidrar till hållbar livsmedelskonsumtion och produktion.

Bilaga 1. Sveriges miljömål och Agenda 2030

Sveriges miljömål

Det svenska miljömålssystemet ska vara politiskt vägledande och består av ett generationsmål, 16 miljökvalitetsmål samt 20 etappmål bland annat inom områdena avfall, cirkulär ekonomi, farliga ämnen, hållbar stadsutveckling, luftföroreningar och minskat matsvinn. Miljömålen är beslutade av riksdagen och är de nationella mål som bidrar till att vi uppnår den ekologiska dimensionen av de globala hållbarhetsmålen i Agenda 2030.⁵⁸

Generationsmålet är ett inriktningsmål för miljöpolitiken. Målet ger vägledning om de värden som ska skyddas och den samhällsomställning som krävs för att nå det miljötillstånd som beskrivs av miljökvalitetsmålen. Generationsmålet ger tyngd och drivkraft för miljöarbetet mot bland annat återhämtade ekosystem, bevarad biologisk mångfald och natur- och kulturmiljövärden, hushållning med naturresurser samt hållbara konsumtionsmönster.

Miljökvalitetsmålen beskriver det tillstånd i den svenska miljön som miljöarbetet ska leda till. Varje miljökvalitetsmål har preciseringar vilka förtydligar målet och används i det löpande uppföljningsarbetet. Uppföljning av målen görs årligen både på regional och nationell nivå. Utöver det görs vart fjärde år fördjupade utvärderingar på nationell nivå.

Etappmålen som finns beslutade inom miljömålssystemet ska göra det lättare att nå generationsmålet och miljömålen samt identifierar en önskad omställning av samhället. Nedan listas ett antal etappmål som har koppling till åtgärder för miljömässigt hållbar samhällsutveckling:

- Mer bygg- och rivningsavfall materialåtervinns och förbereds för återanvändning
- Öka andelen kommunalt avfall som materialåtervinns och förbereds för återanvändning
- Ökad utsortering och biologisk behandling av matavfall
- Återanvändning av förpackningar
- Användning av biocidprodukter
- Användningen av växtskyddsmedel
- Läkemedel i miljön
- Utsläpp av dioxin
- Andelen gång-, cykel- och kollektivtrafik
- Integrering av stadsgrönska och ekosystemtjänster i urbana miljöer
- Minskning av nationella utsläpp av luftföroreningar
- Livsmedelsförlusterna ska minska och mer ska bli mat
- Matsvinnet ska minska mätt i mängd livsmedelsavfall

Uppsala län berörs av 15 av de 16 miljökvalitetsmålen (länet berörs ej av mål 14. Storslagen fjällmiljö). Samtliga miljökvalitetsmål samt generationsmålet presenteras kort nedan:

Generationsmålet

Det övergripande målet för miljöpolitiken är att till nästa generation lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen är lösta, utan att orsaka ökade miljö- och hälsoproblem utanför Sveriges gränser.

⁵⁸ Sveriges miljömål (2022). [Här finns länk till källa](#)

Begränsad klimatpåverkan

Halten av växthusgaser i atmosfären ska i enlighet med på klimatsystemet inte blir farlig. Målet ska uppnås på ett sådant sätt och i en sådan takt att den

biologiska mångfalden bevaras, livsmedelsproduktionen säkerställs och andra mål för hållbar utveckling inte äventyras. Sverige har tillsammans med andra länder ett ansvar för att det globala målet kan uppnås.

Frisk luft

Luften ska vara så ren att människors hälsa samt djur, växter och kulturvärden inte skadas.

Bara naturlig försurning

De försurande effekterna av nedfall och markanvändning ska underskrida gränsen för vad mark och vatten tål. Nedfallet av försurande ämnen ska inte heller öka korrosionshastigheten i markförlagda tekniska material, vattenledningssystem, arkeologiska föremål och hållristningar.

Giftfri miljö

Förekomsten av ämnen i miljön som har skapats i eller utvunnits av samhället ska inte hota människors hälsa eller den biologiska mångfalden. Halterna av naturfrämmande ämnen är nära noll och deras påverkan på människors hälsa och ekosystemen är försumbar. Halterna av naturligt förekommande ämnen är nära bakgrunds nivåerna.

Skyddande ozonskikt

Ozonskiktet ska utvecklas så att det långsiktigt ger skydd mot skadlig UV-strålning.

Säker strålmiljö

Människors hälsa och den biologiska mångfalden ska skyddas mot skadliga effekter av strålning.

Ingen övergödning

Halterna av gödande ämnen i mark och vatten ska inte ha någon negativ inverkan på människors hälsa, förutsättningar för biologisk mångfald eller möjligheterna till allsidig användning av mark och vatten.

Levande sjöar och vattendrag

Sjöar och vattendrag ska vara ekologiskt hållbara och deras variationsrika livsmiljöer ska bevaras. Naturlig produktionsförmåga, biologisk mångfald, kulturmiljövärden samt landskapets ekologiska och vattenhushållande funktion ska bevaras, samtidigt som förutsättningar för friluftsliv värnas.

Grundvatten av god kvalitet

Grundvattnet ska ge en säker och hållbar dricksvattenförsörjning samt bidra till en god livsmiljö för växter och djur i sjöar och vattendrag.

Hav i balans samt levande kust och skärgård

Västerhavet och Östersjön ska ha en långsiktigt hållbar produktionsförmåga och den biologiska mångfalden ska bevaras. Kust och skärgård ska ha en hög grad av biologisk mångfald, upplevelsevärden samt natur- och kulturvärden. Näringar, rekreation och annat nyttjande av hav, kust och skärgård ska bedrivas så att en hållbar utveckling främjas. Särskilt värdefulla områden ska skyddas mot ingrepp och andra störningar.

Myllrande våtmarker

Våtmarkernas ekologiska och vattenhushållande funktion i landskapet ska bibehållas och värdefulla våtmarker bevaras för framtiden.

Levande skogar

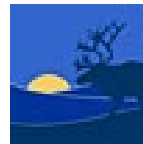
Skogens och skogsmarkens värde för biologisk produktion ska skyddas samtidigt som den biologiska mångfalden bevaras samt kulturmiljövärden och sociala värden värnas.

Ett rikt odlingslandskap

Odlingslandskapets och jordbruksmarkens värde för biologisk produktion och livsmedelsproduktion ska skyddas samtidigt som den biologiska mångfalden och kulturmiljövärdena bevaras och stärks.

Storslagen fjällmiljö

Fjällen ska ha en hög grad av ursprunglighet vad gäller biologisk mångfald, upplevelsevärden samt natur- och kulturvärden. Verksamheter i fjällen ska bedrivas med hänsyn till dessa värden och så att en hållbar utveckling främjas. Särskilt värdefulla områden ska skyddas mot ingrepp och andra störningar.

God bebyggd miljö

Städer, tätorter och annan bebyggd miljö ska utgöra en god och hälsosam livsmiljö samt medverka till en god regional och global miljö. Natur- och kulturvärden ska tas till vara och utvecklas. Byggnader och anläggningar ska lokaliseras och utformas på ett miljöanpassat sätt och så att en långsiktigt god hushållning med mark, vatten och andra resurser främjas.

Ett rikt växt- och djurliv

Den biologiska mångfalden ska bevaras och nyttjas på ett hållbart sätt, för nuvarande och framtida generationer. Arternas livsmiljöer och ekosystemen samt deras funktioner och processer ska värnas. Arter ska kunna fortleva i långsiktigt livskraftiga bestånd med tillräcklig genetisk variation. Människor ska ha tillgång till en god natur- och kulturmiljö med rik biologisk mångfald, som grund för hälsa, livskvalitet och välfärd.

Agenda 2030

År 2015 enades FN:s generalförsamling om en gemensam plan för en hållbar framtid genom att anta Agenda 2030 som innehåller 17 globala mål för hållbar utveckling. Målen ska vara vägledande för beslut såväl för FN som för alla medlemsnationer. Bakom beslutet ligger insikten om att vi idag är den första generationen som kan utrota fattigdomen, och sannolikt den sista som kan stoppa klimatförändringarna. Agendan bygger på idén om tre dimensioner av hållbar utveckling – den ekonomiska, den sociala och den ekologiska – som alla är beroende av varandra. De 17 globala målen (figur 2) med sammanlagt 169 delmål handlar om att bygga en mer rättvis och jämställd värld inom planetens gränser. De globala målen ska balansera och integrera de tre dimensionerna av hållbar utveckling.⁵⁹ I Sverige omhändertas den miljömässiga dimensionen av Agenda 2030 inom det svenska miljömålssystemet.⁶⁰

Figur 2. De 17 globala hållbarhetsmålen i Agenda 2030

Åtgärder som beskrivs i åtgärdsprogrammet för samhällsutveckling bidrar framför allt till uppfyllelse av mål 11 Hållbara städer och samhällen och mål 12 Hållbar konsumtion och produktion. För mer information om de globala målen och delmålen se webbplatsen för globala målen.⁶¹

Mål 11. Hållbara städer och samhällen

Göra städer och bosättningar inkluderande, säkra, motståndskraftiga och hållbara.

Mål 12 Hållbar konsumtion och produktion

Säkerställa hållbara konsumtions- och produktionsmönster.

⁵⁹ Webbplatsen för Globala målen. [Här finns länk till källa](#)

⁶⁰ Sveriges miljömål (2022). [Här finns länk till källa](#).

⁶¹ Webbplatsen för Globala målen (2022). [Här finns länk till källa](#)

Bilaga 2. Färdplan för ett hållbart län – regionala åtgärdsprogram för miljömålen

Trots att miljöarbetet varit framgångsrikt inom många områden är nuvarande åtgärder inte tillräckliga för att nå miljömålen vare sig nationellt eller i Uppsala län. På flera områden går utvecklingen åt rätt håll, men åtgärdstakten är inte tillräckligt hög och naturens återhämtning går inte tillräckligt fort. Det finns därför ett behov av att öka takten i genomförandet av konkreta åtgärder för att uppnå miljömålen.

Länsstyrelsen har ett regeringsuppdrag som består i att vägleda och samordna länets arbete med de nationella miljömålen. Uppdraget omfattar att upprätta och genomföra regionala åtgärdsprogram för att öka takten i genomförandet av åtgärder som bidrar till att länets miljötillstånd förbättras och att miljömålen nås.

Länsstyrelsen har i samråd med Uppsala läns miljö- och klimatråd valt att genomföra uppdraget genom att ta fram fyra regionala åtgärdsprogram under begreppet Färdplan för ett hållbart län, figur 1. Varje åtgärdsprogram samlar åtgärder för länets aktörer inom ett temaområde och varje program har en fyraårig genomförandeperiod. Programmens temaområden är:

- Minskad klimatpåverkan
- Ekosystem och biologisk mångfald
- Vatten
- Samhällsutveckling

Åtgärdsprogrammen ska stimulera ökad samverkan inom miljöarbetet där länet kan nå en större förändring när olika lokala och regionala aktörer arbetar tillsammans mot samma mål. Programmen omfattar tillsammans åtgärder för länets prioriterade miljö- och samhällsutmaningar och syftar till att nå längre i arbetet att uppnå Sveriges miljömål.

Mycket bra miljöarbete pågår redan i Uppsala län. Det finns ett stort engagemang hos såväl

offentlig sektor, universitet och näringsliv som hos ideella föreningar och enskilda individer för att minska miljöpåverkan och hitta långsiktigt hållbara lösningar. Genom åtgärdsprogrammen stärks och förtydligas det gemensamma regionala miljöarbetet.

Ett samlat och kraftfullt regionalt och lokalt ledarskap är avgörande för att nå miljömålen. 2017 bildades Uppsala läns miljö- och klimatråd för att ytterligare stärka samverkan på strategisk nivå och ge förutsättningar för att möta de utmaningar som följer av att vara ett län i stark tillväxt. En god samverkan i länet skapar en bra grund för att utveckla de ekonomiska, sociala och miljömässiga dimensionerna av hållbar utveckling.

En av rådets främsta uppgifter är att vara aktiv i framtagande och genomförande av åtgärdsprogrammen inom Färdplan för ett hållbart län. Rådet är också en viktig arena för fördjupad analys och samsyn kring länets miljö- och samhällsutmaningar. Medlemmar i rådet är kommuner, myndigheter och andra organisationer som genom sin verksamhet har

Figur 1. De fyra åtgärdsprogrammen som tillsammans omfattar åtgärder för länets prioriterade miljö- och samhällsutmaningar inom Färdplan för ett hållbart län.

stor påverkan på länets miljö- och samhällsutveckling.⁶²

En hållbar utveckling i Uppsala län handlar om både miljömässig, social och ekonomisk hållbarhet. De fyra åtgärdsprogrammen är inriktade på den miljömässiga dimensionen genom att miljömålen står i fokus. Åtgärdsprogrammen har direkt och indirekt kopplingar även till de andra två hållbarhetsaspekterna. Det regionala tillväxtarbetet har stor betydelse för hur miljötillståndet utvecklas i länet och omställningen till ett hållbart samhälle kan utgöra en viktig drivkraft för regional tillväxt.

De fyra delarna av Färdplan för ett hållbart län relaterar till flera andra program, styrdokument och lagkrav samt redan pågående arbete som syftar till att stärka miljöarbetet inom olika samhällsområden. Åtgärdena i respektive åtgärdsprogram kommer att kopplas till de insatser som redan görs inom området och samordnas med övriga regionala planer och program.

Exempel på pågående arbete som utgör viktiga förutsättningar för genomförandet av åtgärdsprogram för miljömål är:

- Samhällsplanering
- Skydd av naturmiljöer och arter
- Restaurering av sjöar och vattendrag
- Landsbygdsutveckling
- Jordbruksstöd
- Vattenförvaltning
- Klimat- och energiarbete
- Tillsyn och prövning av miljöfarlig verksamhet

⁶² Miljö- och klimatrådet på länsstyrelsens webbplats 2022-12-09. [Här är länk till källa.](#)

Färdplan för ett hållbart län – Åtgärdsprogram för minskad klimatpåverkan 2023-2027

Åtgärdsprogram för minskad klimatpåverkan var det första åtgärdsprogrammet som togs fram inom Färdplan för ett hållbart län. Åtgärdsprogrammets första programperiod var år 2019-2022 och programmet ska aktualiseras inför nästa programperiod år 2023-2027.

Förslaget till aktualiserade åtgärder och aktiviteter för åtgärdsprogram för minskad klimatpåverkan kommer inte att skickas ut på remiss utan synpunkter samlas in på dialogmöten under våren 2023. För att tydliggöra förändringarna och kopplingarna till åtgärdsprogrammet för miljömässigt hållbar samhällsutveckling presenteras här förslaget till åtgärder och aktiviteter. Underlaget bifogas remissen för åtgärdsprogram för hållbar samhällsutveckling för kännedom och behöver inte behandlas i remissvaret. Vill ni ändå lämna skriftliga synpunkter på förslaget på åtgärder och aktiviteter för minskad klimatpåverkan går det bra att mejla dem till hallbarhetsloften@ uppsala.lansstyrelsen.se.

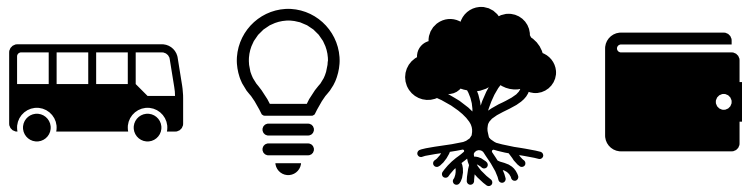
Innan sommaren kommer länsstyrelsen att skicka ut en inbjudan till aktörer i länet att delta i genomförandet av det aktualiserade åtgärdsprogrammet genom att teckna hållbarhetslöften i november 2023. Hållbarhetslöften är en frivillig avsiktsförklaring som beskriver de åtgärder en aktör åtar sig att genomföra med tillhörande aktörsspecifika mål.

Förändringarna som görs under aktualiseringen utgår ifrån resultatet av en utvärdering av åtgärdsprogram för minskad klimatpåverkan 2019-2022 som gjordes under våren 2022, samt möjligheten att flytta åtgärder till det nya åtgärdsprogrammet för samhällsutveckling.

Förslag till förändringar i korthet, se överblick i tabellen på nästa sida:

- Aktiviteter med koppling till infrastruktur och samhällsplanering för hållbart resande i åtgärd 1 och 2 i åtgärdsprogrammet för minskad klimatpåverkan 2019-2022 flyttas till åtgärdsprogram för miljömässigt hållbar samhällsutveckling. Aktiviteter som handlar om val och vanor för ett hållbart resande ligger kvar i åtgärdsprogram för minskad klimatpåverkan liksom laddinfrastruktur och tankstationer för fossilfria drivmedel.
- Åtgärden om fossilfri arbetspendling slås ihop med åtgärden om fossilfria tjänstefordon.
- Åtgärderna om att minska energi- och effektanvändning för fastigheter och verksamheter samt minska effektoppar för el slås ihop till en åtgärd.
- Ett nytt fokusområde om ökad kolinbindning läggs till. Fokusområdet omfattar åtgärderna återvätning av skogsmark, odling av fång- och mellangrödor, agroforestry och koldioxidavskiljning och lagring (CCS) eller användning (CCU).
- Aktiviteter om resurseffektiv konsumtion och produktion flyttas över från åtgärdsprogram för minskad klimatpåverkan till åtgärdsprogram för miljömässigt hållbar samhällsutveckling för att möjliggöra ett bredare perspektiv av klimat-, miljö- och hälsoaspekter. Det gäller exempelvis åtgärd 13 minska klimatpåverkan från bygg- och anläggning, åtgärd 14 minska klimatpåverkan från måltider och åtgärd 18 om cirkulär ekonomi i åtgärdsprogram för minskad klimatpåverkan 2019-2022.
- Åtgärd 15, 16 och 17 i åtgärdsprogram för minskad klimatpåverkan 2019-2022 stöps om i en åtgärd som syftar till att öka kunskap, delaktighet och engagemang.

Åtgärder i åtgärdsprogram för minskad klimatpåverkan 2019 - 2022	Förslag på åtgärder i åtgärdsprogram för minskad klimatpåverkan 2023 - 2027		
1. Öka gång och cykling	1. Öka transporteffektivitet och fossilfri mobilitet	Fokusområde Transporter och arbetsmaskiner	
2. Underlätta att kombinera olika färdmedel och linjebytten			
3. Fossilfri arbetspendling och möteskultur			
4. Underlätta för besökare, kunder och föreningsaktiva att resa fossilfritt			
5. Främja bildandet av fossilfria fordonspooler			
6. Fossilfria tjänstefordon			2. Fossilfri arbetspendling och fossilfria tjänstefordon
7. Halvera klimatpåverkan från godstransporter			3. Halvera klimatpåverkan från godstransporter
8. Halvera klimatpåverkan från arbetsmaskiner			4. Halvera klimatpåverkan från arbetsmaskiner
9. Främja tankmöjlighet av fossilfria drivmedel			5. Främja laddinfrastruktur eller tankmöjlighet av fossilfria drivmedel
10. Minska energi- och effektanvändning för fastigheter och verksamheter	6. Minska energi- och effektanvändning och öka flexibilitet	Fokusområde Energi	
11. Minska effekttoppar för el			
12. Öka produktionen och användningen av återvunnen eller förnybar energi och av fossilfria drivmedel	7. Öka produktionen och användningen av återvunnen eller förnybar energi och av fossilfria drivmedel	Fokusområde Ökad kolkollinbindning	
	8. Återvätning av skogsmark		
	9. Odling av fång- och mellangrödor		
	10. Agroforestry		
	11. Koldioxidavskiljning och lagring (CCS) eller användning (CCU)		
13. Minska klimatpåverkan från bygg- och anläggningsprojekt	Flyttas till fokusområdet God bebyggd miljö i åtgärdsprogram för samhällsutveckling.	Fokusområde Indirekt klimatpåverkan från konsumtion	
14. Minska klimatpåverkan från måltider	Flyttas till fokusområde Resurseffektiv och kemikaliesmart konsumtion och produktion i åtgärdsprogram för samhällsutveckling.		
15. Inspirera till klimatsmarta val	12. Öka kunskap, delaktighet och engagemang		
16. Integrera klimat, energi och hållbar utveckling i skola och förskola			
17. Utbildnings- och informationsinsatser för beslutsfattare			
18. Stimulera klimatklok produktion och konsumtion genom exempelvis cirkulära affärsmodeller och delningsekonomi	Flyttas till fokusområde Resurseffektiv och kemikaliesmart konsumtion och produktion i åtgärdsprogram för samhällsutveckling.		
19. Fossilfria investeringar och kapitalplaceringar	13. Fossilfria investeringar och kapitalplaceringar.		
20. Fasa ut fossil plast	14. Minska plastens klimatpåverkan		
21. Halvera klimatpåverkan från internationella flygresor	15. Halvera klimatpåverkan från internationella flygresor		

Åtgärder för minskad klimatpåverkan 2023-2027

Åtgärder inom fokusområde transporter och arbetsmaskiner

Transporter är de största direkta, och en stor del av de indirekta, utsläppsposterna för länet. För att nå målet om en fossilfri transportsektor krävs kraftfulla åtgärder av alla aktörer i länet. SOFT utredningen¹ från 2017 tydliggör att omställningen till fossilfrihet behöver stå på tre ben:

- Ett mer transporteffektivt samhälle
- Energieffektiva och fossilfria fordon och farkoster
- Högre andel förnybara drivmedel

Åtgärder inom alla tre ben behöver göras parallellt.

Den regionala planen för infrastruktur för förnybara drivmedel och elfordon² utgör ett underlag till åtgärderna som presenteras här. I planen tydliggörs att det inte finns en enda förnybar lösning som ensam kan ersätta de fossila drivmedlen utan en mångfald av olika lösningar behövs på drivmedelsområdet. Planen ger ett resonemang kring prioritering vid val av förnybara drivmedel där el, biogas och etanol pekas ut som primära drivmedelsval framför biodiesel. Framförallt behöver det totala transportarbetet minska och transportererna effektiviseras, inte bara fordonen som sådana.

En förutsättning för denna utveckling är bland annat en samhällsplanering som gör transportomställningen möjlig, både i tätbebyggda och glesbebyggda områden. Tillgängligheten behöver i större utsträckning lösas genom effektiv kollektivtrafik och förbättrade möjligheter att gå och cykla. Med samhällsplanering där normen att resa med bil utmanas, kan utsläppen av växthusgaser minska samtidigt som människors möjligheter till ett hälsosamt och gott liv ökar.

Åtgärder som handlar om samhällsplanering för ökat resande med kollektivtrafik, gång eller cykling ingår i åtgärdsprogram för miljömässigt hållbar samhällsutveckling.

Vid omställning av transportsektorn finns kopplingar till, och behov av att ta hänsyn till, krisberedskap. Användandet av alternativa bränslen medför både en möjlighet och en utmaning för krisberedskap. Att använda flera typer av drivmedel minskar beroendet av enskilda energislag. Kunskapen kring nyare bränslen är dock ofta inte lika utbredd vilket också gäller för beredskapen och erfarenheter av tidigare hantering av störningar eller bristsituationer, vilket initialt kan leda till sårbarheter i systemet. Mer om att inkludera krisberedskapsperspektivet i transportsektorns omställning går att läsa i den regionala planen för infrastruktur för förnybara drivmedel och elfordon.³

Resvanor (längd, tid, färdmedel och tidpunkt) är viktiga att förstå för att identifiera vilka åtgärder som behöver genomföras och för att genomförandet av åtgärden ska ge önskad effekt i förändrat och mer klimatpositivt resebeteende. Resvaneundersökningar kan användas för att belysa olika resmönster och behov hos olika grupper, och bör ta hänsyn till variabler såsom kön, ålder, ekonomisk ställning och funktionsvariation. Även tillgänglighets-, trygghets- och säkerhetsaspekter bör inkluderas i åtgärdsarbete, samhällsplanering och vid anläggning av infrastruktur.

Vanor kan vara svåra att ändra och en kombination av åtgärder under en längre period kan krävas för att forma klimatpositiva resvanor.

¹ ER2017:07 Strategisk plan för omställning av transportsektorn till fossilfrihet, Framtagen av Boverket, Energimyndigheten, Naturvårdsverket, Trafikanalys, Trafikverket och Transportstyrelsen inom ramen för Energimyndighetens regeringsuppdrag.

² Regional plan för infrastruktur för förnybara drivmedel och elfordon, uppdaterad plan publiceras under 2023

³ Regional plan för infrastruktur för förnybara drivmedel och elfordon, uppdaterad plan publiceras under 2023

Godstransporter har stor potential att bli effektivare genom minskat transportarbete per enhet gods, och behöver även ställas om till fossilfria drivmedel. Även för arbetsmaskiner är det viktigt med ökad andel förnybara bränslen och elektrifiering där det är möjligt.

Kravställning i offentlig upphandling behövs som drivkraft för ökat utbud av fossilfria fordon. Genom samverkan med näringslivet skapas möjligheter att bättre matcha utbud och efterfrågan med gradvis utveckling.

Åtgärder som är prioriterade att genomföra och samverka kring inom det strategiska fokusområdet transporter och arbetsmaskiner är:

- Öka transporteffektivitet och fossilfri mobilitet
- Fossilfri arbetspendling och fossilfria tjänstefordon
- Halvera klimatpåverkan från godstransporter
- Halvera klimatpåverkan från arbetsmaskiner
- Främja laddinfrastruktur eller tankmöjlighet för fossilfria fordon

Åtgärd 1. Öka transporteffektivitet och fossilfri mobilitet

Syfte och mål

Åtgärdens syfte är att minska klimatpåverkan från transporter och resande.

Målet är att dels uppmuntra och underlätta för gång-, cykel och kollektivt resande och dels effektiviseringar i form av ökat delande av fordon och minskat behov av resande och persontransporter. Tjänsteresor och arbetspendling ingår i åtgärd 2 och godstransporter i åtgärd 3.

Potentiella åtgärdsaktörer

Kommuner, Region, handel, ideella föreningar, organisationer med flera.

Bakgrund

Hälften av alla resor i Sverige är under fem kilometer⁴. Bilberoendet i Uppsala län är högt och resande med kollektivtrafik följer inte målsättningen i den regionala utvecklingsstrategin. Region Uppsalas potentialstudie för cykling i Uppsala län⁵ visar att det finns stor potential för cykelpendling i länet. På säkra cykelvägar kan 57 % av de sysselsatta nå arbets- eller studieplats inom 45 minuter.

För att länets invånare ska kunna minska privatbilismen till förmån för ökad gång, cykling och kollektivtrafik måste trygga och funktionsenliga alternativ till bilresan finnas på plats. Samhällsplanering och infrastruktur för gång-, cykel-, och kollektivtrafik ingår i åtgärds-program för hållbar samhällsutveckling.

En stor utmaning ligger i att byta vanor och välja gång, cykling eller kollektivt resande framför den egna bilen. Att kartlägga vad som

hindrar människor från att välja exempelvis cykel idag, och att utveckla attraktiva lösningar som undanröjer dessa hinder, är ett sätt att ta sig an utmaningarna inom området. Att förstärka positiva trender och drivkrafter i kombination med åtgärder som genomförs under en längre period kan krävas för att forma klimatpositiva resvanor.

Fordon står parkerade 90 procent av tiden och stora ytor hårdgörs och tas i anspråk för parkering. För att bryta dessa trender och möjliggöra uppfyllelse av klimat- och transportmålen måste bilberoendet minska och ett mer effektivt transportarbete prioriteras. Elbilspooler, exempelvis som i Knivsta kommun där kommuninvånare kan använda fordon på kvällar och helger som under dagtid vardag används i kommunens verksamheter, pekar på goda möjligheter att allt mer övergå från privatbilism till delning av fordon via olika poolssystem.

För att mäta effekten av åtgärdens aktiviteter kan till exempel resvaneundersökningar och cykelräknare användas.

Underlag och goda exempel

Trivector anordnar utbildningar och webinarium om hållbara transporter. Forskning och utbildning om kollektivtrafik finns på K2 Nationellt kunskapscentrum för kollektivtrafiks webbsida.

Cykelfrämjandet erbjuder nätverk såsom cykelvänlig skola och kunskapsstöd.

⁴ Trafikverket (2015:034) Planering inför Mobility Management-åtgärder i byggskede)

⁵ Region Uppsala (2021) [Potentialstudie för cykling i Uppsala län \(arcgis.com\)](https://arcgis.com)

Aktiviteter inom åtgärd 1. Öka transporteffektivitet och fossilfri mobilitet

- 1.1 Förbättra möjligheten att ta med cykel i kollektivtrafiken.
- 1.2 Genomför cykelfrämjande åtgärder, gärna i samarbete med skolor, idrottsklubbar och andra föreningsaktiviteter.
- 1.3 Matcha tidtabeller för kollektivtrafik i länet med kollektivtrafik i närliggande län samt med större arbetsplatser.
- 1.4 Samverka för att integrera betalmöjligheter mellan färd sätt, till exempel genom en gemensam biljett som täcker cykelparkering, kollektivtrafik och låncykel.
- 1.5 Genomför en resvaneundersökning av besökares resvanor i syfte att identifiera hinder till fossilfritt resande till besöksmålet.
- 1.6 Informera kunder/besökare om fossilfria resealternativ.
- 1.7 Ge rabatter för fotgängare, cyklister och kollektivresenärer eller erbjud paketpriser där biljettpris inkluderar resa med kollektivtrafik vid evenemang.
- 1.8 Genomför aktiviteter som underlättar samåkning för föreningsliv, exempelvis genom gemensamma samåkningsgrupper på sociala medier, testa ”vandrande skolbuss” för närliggande aktiviteter, samordna samåkning via föreningens hemsida.
- 1.9 Kartlägg möjlighet att inrätta fossilfri bil- eller cykelpool.
- 1.10 Etablera fossilfri bil- eller cykelpool.
- 1.11 Erbjud fri/attraktiv p-plats för fossilfria fordonspooler.
- 1.12 Underlätta för att tjänstefordon i fossilfria fordonspooler ska kunna användas utanför tjänsten.
- 1.X Annan aktivitet med samma mål som åtgärden.

Åtgärd 2. Fossilfria tjänstefordon och fossilfri arbetspendling och möteskultur

Syfte och mål

Åtgärdens syfte är att minska klimatpåverkan från arbetspendling och tjänsteresor.

Målet är att minska behovet av arbetspendling och tjänsteresor samt att den arbetspendling och de tjänsteresor som behöver göras ska vara kollektiva och/eller fossilfria.

Potentiella åtgärdsaktörer

Alla.

Bakgrund

Majoriteten av bilresandet i länet utgörs av arbetspendling och bilresor i tjänsten⁶.

Arbetsgivare har möjlighet att minska behovet av arbetspendling och tjänsteresor genom att nyttja digitala verktyg och skapa policy för resfria möten samt tillåta distansarbete.

Arbetspendling kan uppmuntras ske kollektivt genom att erbjuda anställda att arbeta på restid om resan utförs kollektivt, eller på annat sätt stimulera en fossilfri arbetspendling. För att uppnå ett önskat beteende kan det vara effektivt att kombinera ”morot och piska”, till exempel vid borttagande av parkeringsplatser samtidigt erbjuda fler cykelparkeringar och gratis cykelservice.

Som ett första steg i arbetet med omställning till fossilfria tjänstefordon bör aktörer se över sitt behov av transporter och fordon. Genom en resepolicy med riktlinjer för exempelvis resfria möten och tjänsteresor med kollektivtrafik, kan behovet av vägburna tjänstefordon minska. För att dimensionera en effektiv fordonspark kan med fördel en samordnad fordonshantering med utsedd ansvarig etableras i större organisationer.

Bruk av egen bil i tjänst kan försvåra omställning till fossilfria transporter i tjänsten då arbetsgivaren har mindre rådighet i valet av fordon och drivmedel. Begränsning eller

gradvis utfasning av egen bil i tjänst kan underlätta omställningsarbetet.

Det är viktigt att organisationen är lyhörd för funktionalitet i vardagen där fordonen ska användas. Personalen behöver medverka i fordonsval och plan för introduktion av nya fordon så att laddstationer, utbildningar med mera finns på plats inför bytet till nya fordon.

För befintliga tjänstefordon kan det vara möjligt att byta till fossilfria drivmedel som HVO eller konvertera fordonet från fossil till fossilfri drift, till exempel från bensin till etanol eller biogas.

Åtgärden stödjer genomförandet av den regionala planen för infrastruktur för förnybara drivmedel och elfordon.

Åtgärden relaterar till Uppsala Klimatprotokolls utmaning C1 och Fossilfritt Sveriges tjänstebilsutmaning.

Underlag och goda exempel

[BioDriv Öst](#) har tagit fram olika underlag och stöd vid offentlig upphandling av transporter bland annat med färdiga kravformuleringar och mallar för uppföljning samt goda exempel på genomförda upphandlingar.

På [webbsidan Byt bränsle](#) på Stockholms stads webbplats kan man se om ens fordon går att köra på andra bränslen för att minska utsläppen av växthusgaser.

Arbetsplatser kan gå med i nätverket [Cykelvänligast](#) och delta i utmaningar, inspirationsträffar och undersökningar för att öka cyklandet.

⁶ Trafikanalys rapport Resvanor i Sverige visar att arbetspendling och resor i tjänst utgör majoriteten av bilresor mätt i antal resor. Fritidsresorna står för färre resor fast

ungefär lika många körda kilometer.
<https://www.trafa.se/kommunikationsvanor/RVU-Sverige/>

Aktiviteter inom åtgärd 2. Fossilfria tjänstefordon och fossilfri arbetspendling och möteskultur

- 2.1 Etablera rutiner för att regelbundet se över verksamhetens behov av tjänstefordon och undersöka möjligheter att effektivisera fordonsparken samt säkerställa att fordon tankas fossilfritt i så stor utsträckning som möjligt.
- 2.2 Vid inköp eller leasing ställ krav på att tjänstefordon ska drivas med fossilfria drivmedel.
- 2.3 Byt ut eller konvertera befintliga tjänstefordon så att 100% av fordonen kan drivas med fossilfria drivmedel senast 2027.
- 2.4 Kartlägg hur stort utbyggnadsbehovet av laddplatser är för verksamhetens egna fordon respektive personal och besökande samt på eventuella offentliga parkeringsplatser.
- 2.5 Upphandla och installera laddutrustning utifrån konstaterat behov.
- 2.6 Vid upphandling av egna, leasade eller hyrda fordon, anta en drivmedelsstrategi som styr mot el, biogas och vätgas i första hand och etanol eller biodiesel i andra hand.
- 2.7 Skapa förutsättningar för fossilfria tjänsteresor genom att exempelvis erbjuda tjänstecykler och UL-företagskort.
- 2.8 Anta en resepolicy med mål om minskad klimatpåverkan med minst årlig uppföljning.
- 2.9 Inför intern klimatväxling⁷.
- 2.10 Genomför en resvaneundersökning av anställdas arbetspendling eller av besökares resvanor i syfte att identifiera hinder till fossilfritt resande till arbetsplatsen eller besöksmålet.
- 2.11 Låt anställda räkna pendlingstid med kollektivtrafik där arbete kan utföras som arbetstid.
- 2.12 Underlätta för att cykla, gå eller ta kollektiva färdmedel till arbetsplatsen genom att ha säkra anslutningar för gång och cykel, goda parkeringsmöjligheter samt omklädningsrum med dusch.
- 2.13 Erbjud anställda förmåner om de åker kollektivt, går eller cyklar till jobbet.
- 2.14 Upprätta en handlingsplan för minskad bilparkering vid arbetsplatsen i kombination med insatser som främjar fossilfri arbetspendling.
- 2.15 Genomför aktivitet för anställda för fossilfri arbetspendling, exempelvis genom "cykelvänlig arbetsplats", "vintercyklisten" och "prova på" kollektivresande.
- 2.X Annan aktivitet med samma mål som åtgärden.

⁷ Klimatväxling är en frivillig, intern koldioxidavgift på det egna resandet som bland annat kan investeras i miljöteknik eller andra klimatåtgärder. Klimatväxlingsprogram kan ge en dubbelvinst för organisationens miljöarbete. Läs mer på [Klimatväxling | Klimatkommunerna](#)

Åtgärd 3. Halvera klimatpåverkan från godstransporter

Syfte och mål

Åtgärdens syfte är att effektivisera godstransporter samt påskynda omställning till fossilfria godstransporter.

Målet är minst halverad klimatpåverkan från godstransporter till år 2027 jämfört med 2022 i varje organisation som tecknar hållbarhetslöfte för åtgärden.

Bakgrund

Länets utsläppsstatistik visar att nästan 30% av transporterens klimatpåverkan i länet sker från godstransporter. Aktörer som köper transporter har stor potential att vid upphandling minska de transportrelaterade utsläppen genom att ställa krav på mer effektiva och fossilfria transporter.

Genom upphandlingskrav på effektivare transporter med hög fyllnadsgrad och minimerade körsträckor minskar behovet av transportarbete. I kravformulering bör behov av korta leveranstider och ”just-in-time leverans” balanseras mot klimatpåverkan då en längre leveranstid generellt möjliggör bättre transportplanering med mindre utsläpp som följd. Via upphandlingskrav på en gradvis övergång till allt mer fossilfria fordon och drivmedel minskas klimatpåverkan från de transporter som utförs. Kraven kan ställas med en tydlig målsättning som leverantörer ska nå inom en rimlig tidsram, till exempel genom en gradvis minskande andel fossilt bränsle i transporter under avtalets gång.

Det är viktigt att följa upp ställda krav. Uppföljning kan exempelvis göras genom att mäta förändring i total bränsleförbrukning eller utsläpp i förhållande till ett valt basår. Vid effektivisering av godstransporter kan uppföljning göras genom mätning av förändringar i bränsleförbrukning per levererad enhet i förhållande till ett valt basår.

Länets transportörer kan i egen verksamhet genomföra åtgärden genom aktiviteter med syfte att halvera verksamhetens klimatpåverkan. Detta kan medföra både kostnadsbesparingar och konkurrensfördelar.

Åtgärden genomförs enklast på inrikes godstransporter. Aktörer med större mängder utrikes godstransporter bör ställa upphandlingskrav för dessa på motsvarande sätt.

Åtgärden stödjer genomförandet av den regionala planen för infrastruktur för förnybara drivmedel och elfordon.

Åtgärden relaterar till Uppsala Klimatprotokolls utmaningar B1-B5 samt i Fossilfritt Sveriges transportutmaning.

Underlag och goda exempel

[BioDriv Öst](#) har tagit fram olika underlag och stöd vid offentlig upphandling av transporter bland annat med färdiga kravformuleringar och mallar för uppföljning samt goda exempel på genomförda upphandlingar.

Aktiviteter inom åtgärd 3. Halvera klimatpåverkan från godstransporter

Basår för halvering av klimatpåverkan är 2022. Med fossilfritt avses el eller biodrivmedel enligt EU:s hållbarhetskriterier. Åtgärden kan även appliceras på upphandlade persontransporter såsom skolresor och patienttransporter.

- 3.1 Identifiera upphandlingar som innefattar stor del transporter
- 3.2 Kravställ fossilfria fordon/drivmedel vid upphandling och inköp.
- 3.3 Gör funktionsupphandlingar som främjar transporteffektivisering i dialog med leverantörer, till exempel genom samordnade godstransporter och flexibla leveranstider.
- 3.4 Samordna godstransporter inom den egna verksamheten.
- 3.X Annan aktivitet med samma mål som åtgärden.

Åtgärd 4. Halvera klimatpåverkan från arbetsmaskiner

Syfte och mål

Åtgärdens syfte är att minska klimatpåverkan från arbetsmaskiner.

Målet är en halverad klimatpåverkan från arbetsmaskiner inom exempelvis bygg/anläggning, jord- och skogsbruk, väg- och parksskötsel till år 2027 jämfört med 2022 i varje organisation som tecknar hållbarhetslöfte för åtgärden.

Potentiella åtgärdsaktörer

Alla som köper eller utför arbete med arbetsmaskiner.

Bakgrund

Länets utsläppsstatistik visar på fortsatt höga utsläpp från arbetsmaskiner, drygt 100 000 ton CO₂ ekvivalenter per år, vilket är mer än klimatpåverkan från industrin i länet. Byggnation, infrastruktur samt skogs- och jordbruk kräver en användning av tunga maskiner där utbudet av fossilfria alternativ är begränsat. För att stimulera marknaden och minska arbetets klimatpåverkan behövs tydliga signaler från kunder att effektivisering och omställning till fossilfritt efterfrågas. Vid upphandling bör krav ställas på ett effektivt maskinarbete med minimerade körsträckor, full last samt större andel fossilfria fordon och drivmedel.

Kraven kan ställas med en tydlig målsättning som leverantörer ska nå inom en rimlig tidsram, till exempel genom en gradvis minskande andel fossila drivmedel i arbetsmaskiner under avtalets gång.

Det är viktigt att följa upp ställda krav, uppföljning kan exempelvis göras genom att mäta förändring i total bränsleförbrukning eller utsläpp i förhållande till ett valt basår.

Tillsynsmyndigheter kan genom krav på energihushållning driva på omställning mot mer hållbara arbetsmaskiner.

Länets verksamhetsutövare med egna arbetsmaskiner kan i egen verksamhet genomföra åtgärden med aktiviteter i syfte att halvera verksamhetens klimatpåverkan. Detta kan medföra både kostnadsbesparingar och konkurrensfördelar.

Åtgärden relaterar till Uppsala Klimatprotokolls utmaningar B6 och B7.

Underlag och goda exempel

[BioDriv Öst](#) har tagit fram olika underlag och stöd vid offentlig upphandling av transporter bland annat med färdiga kravformuleringar och mallar för uppföljning samt goda exempel på genomförda upphandlingar, läs mer på deras webbplats.

Aktiviteter inom åtgärd 4. Halvera klimatpåverkan från arbetsmaskiner

Basår för effektivisering är 2022. Med fossilfritt avses el eller biodrivmedel som följer EU:s hållbarhetskriterier.

- 4.1 Etablera rutiner för att regelbundet se över behov av arbetsmaskiner och undersök möjligheter att effektivisera maskinparken inför leasing och tecknande av avtal.
- 4.2 Identifiera upphandlingar som innefattar stor del arbetsmaskiner
- 4.3 Kravställ i upphandling att arbetsmaskiner i ökande utsträckning ska vara fossilfria med målet att nå 100% fossilfrihet senast 2030.
- 4.4 Premiera i upphandling effektiviseringsåtgärder kopplat till produktionsinriktning (effektivare produktionssätt inklusive jord- och skogsbruk, eco-driving med mera) av köpta tjänster.
- 4.5 Vidta egna effektiviseringsåtgärder (effektivare produktionssätt inklusive jord- och skogsbruk och eco-driving för minskad drivmedelsförbrukning, brukningsmetoder som leder till minskat utsläpp av växthusgaser/minskad drivmedelsförbrukning).
- 4.6 Byt till fossilfria drivmedel för egna arbetsmaskiner, inklusive jord- och skogsbruk med målet att nå 100% fossilfrihet senast 2030.
- 4.7 Ställ krav via tillsyn på bästa möjliga teknik och energihushållning för arbetsmaskiner vid nyinvesteringar.
- 4.X Annan aktivitet med samma mål som åtgärden.

Åtgärd 5. Främja laddinfrastruktur eller tankmöjlighet av fossilfria drivmedel

Syfte och mål

Åtgärdens syfte är att öka förutsättningarna för fossilfria resor och transporter i hela länet genom etablerande av fossilfria tank- och laddmöjligheter.

Målet är en tillräckligt utbyggd laddinfrastruktur och infrastruktur av tankstationer för fossilfria drivmedel för att privatpersoner, offentlig sektor och företag inte hindras i sin omställning till fossilfria fordon.

Potentiella åtgärdsaktörer

Alla.

Bakgrund

En förutsättning för att kunna köra fossilfritt i länet är att det finns ladd- och tankmöjligheter för fossilfria drivmedel och att dessa har en god och funktionell geografisk spridning. En tydlig och väl etablerad infrastruktur kan påskynda omställningen genom att förmedla försörjningstrygghet av drivmedel. Samtidigt är infrastrukturutveckling och framtagande av drivmedel resurskrävande och stöd kommer att behövas från myndigheter som tillhandahåller tillsyns- och bygglovsprocesser såväl som tydliga signaler från marknad och brukare huruvida ladd- och tankplaceringen samt drivmedelsvalen är lämpliga.

Vätgas räknas som förnybart drivmedel om vätgasen är framställd med förnybara energislag, till exempel ”grön el” via elektrolys.

Underlag och goda exempel

Underlag för var snabbbladdare och tankstationer för fossilfria drivmedel lämpligen placeras i länet finns i den regionala infrastrukturplanen för förnybara drivmedel och elfordon. Planen visar på olika utvecklingsscenarier för fossilfria transporter i länet och kartlägger behov av infrastruktur för biodrivmedel och uppladdning för elfordon. Tanknings- och uppladdningsbehov bör dock ses i ett ”hela-resan” perspektiv där transportstråk går över kommun- och länsgränser. Samarbete över kommun- och länsgränserna ökar möjligheter till kostnadseffektiva lösningar.

Aktiviteter inom åtgärd 5. Främja laddinfrastruktur eller tankmöjlighet av fossilfria drivmedel

5.1 Ta fram en strategi för hur kommunen ska bidra till laddinfrastruktur. *Vägledning för vad en sådan strategi kan ta upp finns i den regionala planen för infrastruktur för förnybara drivmedel och elfordon.*

5.2 Kartlägg lämpliga platser för destinationsladdning, snabbladdning och tankstationer för fossilfria drivmedel. *Kommuners kartläggning kan göras publik för att öka proaktiviteten och kommunens inflytande över utbyggnad av laddinfrastruktur och tankstationer. Vägledning kring detta finns i den regionala planen för infrastruktur för förnybara drivmedel och elfordon.*

5.3 Samarbeta med andra aktörer för att skapa tillräcklig efterfrågan för etablering av ny tankstation för fossilfria drivmedel alternativt ny laddstation.

5.4 Möjliggör för publik laddning/tankning vid ladd-/tankplats för exempelvis kollektivtrafik.

5.5 Ge förtur till bygglov för laddstationer, biodrivmedelsstationer- och biodrivmedelsproduktioner, inklusive vätgas.

5.6 Ställ krav utöver Boverkets byggregler på laddplatser och/eller förberedelser av laddplatser vid byggnaders parkeringsplatser vid nybyggnation.

5.7 Etablera tankstation för fossilfria drivmedel alternativt komplettera befintlig tankstation med fossilfritt alternativ.

5.8 Etablera, alternativt förbered för, laddstationer.

5.9 Genomför informations- och utbildningsinsatser om var tank- eller laddmöjligheter finns, till exempel genom skyltning och kartor.

5.10 Delta i regionalt nätverk om laddinfrastruktur och andra fossilfria drivmedel.

5.X Annan aktivitet med samma mål som åtgärden.

Åtgärder inom fokusområde energi

All energiomvandling innebär miljöpåverkan och ett löpande arbete med energieffektivisering är därför viktigt för att hushålla med energi och minska klimatpåverkan från energiomvandling. En vägledande princip för energianvändning i bebyggelse och verksamheter är att effektivisering är grundläggande och kompletterar byte av bränsle och teknik.

Ett växande län med exempelvis ökad elektrifiering av transportsektorn innebär ökad belastning på elnäten. Det momentana uttaget av energi, effektuttaget, är av stor betydelse. Ett exempel är laddning av elbilar: laddningen går fortare med snabbladdare, men dessa tar mer av eldistributionsnätens elöverföringskapacitet vilket gör att inte lika många användare ”får plats på nätet”. Genom att fördela elanvändningen över dygnet på ett jämnare sätt utnyttjas elnätet mer resurseffektivt. Att minska verksamheter och byggnaders maxeffektbehov av el är därför prioriterat för att befintliga elnät ska nyttjas effektivt och räcka till fler användare.

Verksamheter kan också se om de kan minska sitt effektuttag generellt eller stänga av viss utrustning under de timmar per år då nätet är extra belastat, till exempel de kallaste vinterdagarna. Genom att minska effekttopparna kan även elpriset dämpas dessa timmar.

Uppsala län försörjs idag med el och värme med låg klimatpåverkan. För fjärrvärmen i Uppsala stad återstår utmaningen med att minska klimatpåverkan från energiåtervinning av brännbart avfall som innehåller plast från fossila råvaror.

Fossil olja och gas används i vissa verksamheter, främst i producerande industri. Fossil energi behöver fasas ut och ersättas av fossilfria energikällor. Produktion av förnybar el, värme, kyla och drivmedel är beroende av många olika steg, allt ifrån planering och investering till ökad efterfrågan från upphandling.

Effektivisering och resurshushållning bör styra omställningen eftersom det finns begränsade fossilfria resurser att exploatera hållbart och för att undvika överdimensionering av investeringar.

Åtgärder som är prioriterade att genomföra och samverka kring inom det strategiska fokusområdet energi är:

- Minska energi- och effektanvändning och öka flexibilitet
- Öka produktionen och användningen av återvunnen eller fossilfri energi och fossilfria drivmedel

Åtgärd 6. Minska energi - och effektanvändning och öka flexibilitet

Syfte och mål

Åtgärdens syfte är att minska klimat- och miljöbelastningen från produktion, distribution och användning av energi samt öka resursutnyttjandet för befintliga elnät.

Målet är att minska energianvändningen i relation till verksamheten, samt minska maxeffektbehovet.

Potentiella åtgärdsaktörer

Verksamheter, fastighetsägare och produktionsverksamheter inklusive laddinfrastruktur.

Bakgrund

Genom att följa upp sin energianvändning och göra en energi- och effekt-kartläggning har aktörer med lokaler och/eller processer en möjlighet att få en tydlig bild av lokalens/processens energi- och effektanvändning samt förslag på prioriterade förbättringsåtgärder som kan spara både energi och pengar.

Fastigheter kan minska sitt eluttag genom att gå från eluppvärmning till värmepumpar eller när-/fjärrvärme. Om när-/fjärrvärme är anslutet till byggnaden idag innebär det en ökad

elanvändning om uppvärmningssystemet byts till eldriven värmepump (med elpatron för de kallaste dagarna).

Med byggnaders energianvändning avses den energi som byggnaden behöver tillskott med, det vill säga utanför byggnadens klimatskal. Energi från solfångare och den värme som hämtas från utomhusluft eller mark ska alltså räknas med (till skillnad från nuvarande regler i BBR, Boverkets byggregler). Rådande miljö och topografi bör vara vägledande i byggnation och etablering av verksamhet - en serverhall som kräver stor nedkylning kan exempelvis med fördel lokaliseras kallt och skuggat där nedkylningsbehovet minimeras.

Åtgärden relaterar till Uppsala Klimatprotokolls utmaningar A1 och A2.

Underlag och goda exempel

Energieffektivisering är ett etablerat område där det finns mycket stöd och information att ta hjälp av. Stöd i arbetet kan bland annat fås från [Energikontoret Mälardalen](#) och de [kommunala energi- och klimatrådgivarna](#). Råd och stöd finns även på [Energimyndighetens webbplats](#).

Aktiviteter inom åtgärd 6. Minska energi- och effektanvändning och öka flexibilitet

6.1 Genomför energi - och effektkartläggning med åtgärdsplan inklusive besparingsmål för huvuddelen av organisationens fastigheter och/eller verksamheter samt genomför föreslagna åtgärder.

6.2 För aktörer som ej äger egen fastighet kan krav ställas på fastighetsägare i exempelvis upphandling/omförhandling av lokaler att en energi - och effektkartläggning med åtgärdsplan ska genomföras för fastigheten/lokalen.

6.3 Anta riktlinje att vid tillsyn av verksamheter ställa krav på att energi- och effektkartläggning med åtgärdsplan genomförs för verksamheten.

6.4 Utbilda ansvariga för fastighet, uppvärmning, ventilation och processer för att möjliggöra optimal drift och reglage av egna processer.

6.5 Styr elbehovet över dygnet för exempelvis ventilation och laddinfrastruktur/elbilsladdning så att högbelastade timmar avlastas.

6.6 Delta i projekt som bidrar till efterfrågefleksibilitet, det vill säga minskad elanvändning när efterfrågan är som störst och tvärtom.

6.7 Lagra el i batterier eller motsvarande.

6.X Annan aktivitet med samma mål som åtgärden.

Åtgärd 7. Öka produktionen och användningen av återvunnen eller fossilfri energi och av fossilfria drivmedel

Syfte och mål

Åtgärdens syfte och mål är att minska miljö- och klimatpåverkan genom att öka andelen förnybar energi och fossilfria drivmedel.

Potentiella åtgärdsaktörer

Alla.

Bakgrund

Omställningen till fossilfri industri och transporter ökar behovet av el. För att möta behoven behövs effektivisering samt ökad produktion och lagring av fossilfri energi.

Vid installation av solceller bör i första hand existerande ytor nyttjas, exempelvis tak och väggar på befintliga byggnader, för att undvika konflikt med annan markanvändning.

I Uppsala län finns begränsat med landareal där riksintressen inte skulle påverkas av vindkraftsetableringar men det kan finnas större potential för havsbaserad vindkraft.

Fossilfria drivmedel inklusive el behövs att nå det nationella målet om 70 procent minskad klimatpåverkan från transporter år 2030 jämfört med 2010. Biodrivmedel bör beaktas ur ett bredare hållbarhetsperspektiv, exempelvis genom att ställa krav på miljö och sociala villkor i upphandling och produktion av dessa drivmedel.

Spillvärme, också kallat restvärme, kan tillvaratas, exempelvis genom att utnyttja värmen från datorhallar eller kyl- och

frysanläggningar i byggnader eller uppgradera denna till när-/fjärrvärme. Dock bör det beaktas att bebyggelsens elbehov inte bör öka (så att inte maxeffektbehovet av el ökar).

Kyla kan betraktas som en form av värme i detta sammanhang, och fjärrkyla har oftast betydligt lägre klimatpåverkan än aktivt kylande anläggningar.

Energiåtervinning av fossil plast ger klimatpåverkande utsläpp. Aktiviteter för utfasning av fossil plast finns i åtgärd 14.

Lagring av el, värme eller energibärare som vätgas är andra åtgärder som kan bidra till ökad andel fossilfri energi i den totala energimixen.

Åtgärden relaterar till Uppsala Klimatprotokolls utmaningar A3 och A4.

Underlag och goda exempel

På [Energimyndighetens webbplats](#) finns information om kommunal energiplanering. [Klimatkommunerna](#) samlar goda exempel på hur olika kommuner främjar förnybar energiproduktion. [De kommunala energi- och klimatrådgivarna](#) informerar om vad som är bra att tänka på när man ska installera solceller.

Aktiviteter inom åtgärd 7. Öka produktionen och användningen av återvunnen eller fossilfri energi och av fossilfria drivmedel

7.1 Tillvarata spill-/restvärme eller andra spill-/restenergier, helst utan att öka verksamhetens användning av el.

7.2 Planera för ökad andel fossilfri energi, till exempel genom kommunal energiplan eller vindbruks- eller solbruksplan.

7.3 Investera i fossilfri energi som kraftvärme, solceller, vindkraft, bioenergi (till exempel träpellets från sågspån)

7.4 Investera i produktion av fossilfria drivmedel som biogas, vätgas, elektrobränslen med mera. *Vid produktion är det viktigt att hållbarhetsaspekter beaktas i ett bredare perspektiv.*

7.5 Byt från fossil energi som olja, naturgas/gasol och så vidare till fossilfria alternativ.

7.6 Utveckla tillsynsverksamheten så att den driver på ökad användning av återvunnen eller förnybar energi.

7.X Annan aktivitet med samma mål som åtgärden.

Åtgärder inom fokusområde Ökad kolinbindning

Sveriges långsiktiga klimatmål är nettonoll-utsläpp av växthusgaser år 2045. Målet innebär att utsläppen av växthusgaser från svenskt territorium ska vara minst 85 procent lägre år 2045 än utsläppen år 1990. De kvarvarande utsläppen ned till noll kan uppnås genom så kallade kompletterande åtgärder. För att nå målet får även avskiljning och lagring av koldioxid av fossilt ursprung räknas som en åtgärd där rimliga alternativ saknas.

Enligt FNs klimatpanel IPCC uppstår negativa nettoutsläpp av koldioxid när en större mängd koldioxid tas bort från atmosfären tack vare mänsklig aktivitet än de av människor orsakade utsläpp som återstår.

Över 50 procent av Uppsala läns yta täcks av skog. Jordbruksområden upptar ca 25 procent av landarealen. Detta innebär att åtgärder som påverkar kolinlagringen i skog och mark och möjligheten att producera förnybar råvara på ett hållbart sätt är av stor betydelse för nettoutsläppen. Framförallt skogsbruk har förmåga att binda in kol så länge avverkningen understiger tillväxten. Kolinbindningen i Uppsala län genom skogen kan mycket grovt uppskattas till 800 000 ton koldioxid per år, vilket motsvarar ca 2 ton per länsinvånare och år i dagsläget⁸. Även om jordbruket omfattar mindre arealer finns även där goda möjligheter att öka produktionen och kolinlagringen

genom åtgärder som bidrar till flera samtidiga mervärden.

Den rikliga tillgången till biomassa som råvara för massa- och pappersindustrin har resulterat i att Sverige har ett stort antal betydande punktutsläppskällor av biogen koldioxid. Även i Uppsala län finns massabruk. Användning av restprodukter från skogsbruket och massaproduktionen har dessutom gett upphov till flera stora punktutsläppskällor av biogen koldioxid inom energisektorn. Potentialen till negativa utsläpp genom tillämpning av avskiljning, transport och lagring av koldioxid av biogent ursprung (bio-CCS) vid dessa punktutsläppskällor är hög.

Åtgärder för ökad kolinbindning har ofta effekter även på andra miljömål än begränsad klimatpåverkan. Utformande av åtgärder bör ske utifrån ett landskapsperspektiv för att maximera nyttor och minimera skador.

Åtgärder som är prioriterade att genomföra och samverka kring inom det strategiska fokusområdet ökad kolinbindning är:

- Återvätning av skogsmark
- Odling av fång- och mellangrödor
- Agroforestry
- Koldioxidavskiljning och lagring (CCS) eller användning (CCU)

⁸ Uppsala läns klimat- och energistrategi

Åtgärd 8. Återvätning av skogsmark

Syfte och mål

Åtgärden syftar till att minska utsläpp av växthusgaser från utdikad mark.

Målet är att lämpliga marker återväts och att befintliga våtmarker restaureras för att minska avgång av växthusgaser.

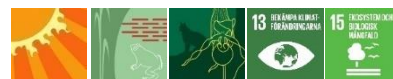
Potentiella löftesaktörer

Kommuner, myndigheter, markägare och företag

Bakgrund

Under tidigare århundraden har stora arealer våtmarker och sjöar, där kol som lagrats in i marken som torv eller annat organogent material sedan den senaste istiden, dikats ut främst för att bedriva jord- eller skogsbruk på marken. När marken dikas ut ökar syretillgången och organiskt material som lagrats in under tusentals år bryts ned, vilket orsakar utsläpp av koldioxid och på bördigare torvmarker även utsläpp av lustgas. I Sverige rapporterades ett årligt utsläpp på 11,6 miljoner ton koldioxidekvivalenter från dränerad torvmark 2021. Detta överstiger de årliga utsläppen från personbilstrafiken och motsvarar 25% av de totala territoriella utsläppen i Sverige.⁹

Torvmarker där diken håller grundvattenytan sänkt släpper ofta ut större mängder

växthusgaser än odikad torvmark. Det gäller i stort sett all dikad torvmark i södra Sverige och den bördigare torvmarken i norra Sverige.

Enligt Skogsstyrelsen ger dikad torvmark på bördigare torvmark i södra Sverige mellan 6 till 26 ton koldioxidekvivalenter per hektar och år större utsläpp än odikad torvmark. Det motsvarar vad förbränning av 2–8 kubikmeter olja ger.

Återvätning innebär att grundvattennivån på en plats höjs för att minska utsläppet av växthusgaser. Återvätning är en kostnads-effektiv klimatåtgärd som också har positiva effekter på den biologiska mångfalden. Skötsel och restaurering av våtmarker återfinns som aktiviteter på flera ställen i åtgärdsprogram för ekosystem och biologisk mångfald.

Återvätning kan även minska översvämningsrisk genom att fördröja vattenavrinning i landskapet.

Underlag och goda exempel

Mer information om återvätning för minskade utsläpp finns på [Skogsstyrelsens](#) och [Naturvårdsverkets](#) webbsidor.

Det finns flera olika stöd att söka för att anlägga, återväta eller restaurera våtmarker. Läs mer om stödmöjligheter på [Naturvårdsverkets webbsida](#).

Aktiviteter inom åtgärd 8. Återvätning av skogsmark

- 8.1 Informera om stödmöjligheter för att anlägga eller restaurera våtmarker.
- 8.2 Genomför en informationsinsats om våtmarkers klimateffekter.
- 8.3 Kartlägg eller utred lämpliga marker för återvätning.
- 8.4 Anlägg eller restaurera våtmark.
- 8.X Annan aktivitet med samma mål som åtgärden.

⁹ [Våtmarker och klimat \(naturvardsverket.se\)](#)
[23-01-03]

Åtgärd 9. Odling av fånggrödor och mellangrödor

Syfte och mål

Åtgärdens syfte är att öka kolinlagringen i åkermark.

Målet är ökad odling av fång- och mellangrödor.

Potentiella löftesaktörer

Jordbruk och vidareförmedlare av information såsom kommuner, myndigheter och organisationer.

Bakgrund

Växter som fotosyntetiserar tar upp koldioxid från atmosfären och omvandlar det till kolhydrater som binds in i växtens biomassa. Växter binder därför kol, framförallt under sin tillväxtfas. När växten senare dör och förmultnar eller förbränns återgår en del av kolet som koldioxid och metangaser till atmosfären. En annan del, framförallt kol som finns i rötterna men även en del av det som tidigare funnits i överjordiska delar och som

lämnas att förmultna, binds in i marken i mer eller mindre stabila föreningar. Den organiska halten i marken ökar därför långsamt och det sker en långsiktig ackumulering av kol i marken, åtminstone i våra kallare klimat och så länge som marken lämnas ostörd.

Enligt *Vägvalsutredningen SOU 2020:4* kan ökad användning av fånggrödor ge en ökad kolinlagring på 330 kg kol per hektar och år.

Fång- och mellangrödor kan utöver att lagra in kol i jorden minska näringsläckage från åkermark vilket kopplar till åtgärder och aktiviteter i åtgärdsprogram för vatten. Blommande mellangrödor kan ha positiva effekter för pollinatörer vilket medför kopplingar mellan denna åtgärd och åtgärdsprogram för ekosystem och biologisk mångfald.

Underlag och goda exempel

Inom jordbrukarstödet 2023 – 2027 kan man få ersättning för åkermark med mellangrödor och fånggrödor, läs mer på [Jordbruksverkets webbplats](#).

Aktiviteter inom åtgärd 9. Odling av fånggrödor och mellangrödor

- 9.1 Informera om stödmöjligheter för åkermark med fång- och mellangrödor.
- 9.2 Genomför en informationsinsats om fång- och mellangrödors potential för ökad kolinbinding.
- 9.3 Odlar fång- eller mellangrödor.
- 9.X Annan aktivitet med samma mål som åtgärden.

Åtgärd 10. Agroforestry

Syfte och mål

Åtgärdens syfte är att öka kolinlagring genom ökat inslag av träd och buskar på åkermark och betesmark.

Målet är ökad plantering av träd och buskar på lämpliga jordbruksmarker.

Potentiella löftesaktörer

Markägare och vidareförmedlare av information såsom kommuner, myndigheter och organisationer.

Bakgrund

Ett sätt att binda mer kol i biomassa och mark är att öka inslaget av träd och buskar på befintlig åkermark och betesmark genom agroforestry. Det kan handla om att öka trädandelen på mark som redan har inslag av träd och buskar, till exempel så att en del av marken är trädbevuxen och hälften hålls öppen för fortsatt bete. Det kan också handla om att öka inslagen av träd i anslutning till jordbruksmark.

Agroforestry har i internationella sammanhang visat sig ha positiva effekter på biologisk

mångfald och näringsutnyttjande samt som skydd mot torka och markerosion, förutom att det sker en ökad inlagring av kol. Sådana system är ännu ovanliga i Sverige men skulle kunna ha en potential för inlagring av kol i svenska odlingsmarker genom alléodlingar, lähäcker och vedartade buffertzoner.

Agroforestry på jordbruksmark kan bland annat innebära plantering av vindskydd och alléer såväl som att en ökad andel träd och buskar integreras med odling eller djurhållning. För att förhindra att förutsättningarna att nå andra miljö kvalitetsmål försvåras är det dock av stor vikt att rätt marker och rätt trädslag används till agroforestry. Agroforestry har potential att bidra till ökad biologisk mångfald, ökad kolinlagring, högre produktivitet och förbättrat näringsflöde. Diversifiering genom agroforestry kan innebära minskade risker i ett förändrat klimat. Dessutom ökar möjligheten till bättre skadedjurs- och ogräsbekämpning.

Underlag och goda exempel

Föreningen [Agroforestry Sverige](#) anordnar evenemang och sprider kunskap om agroforestry.

Aktiviteter inom åtgärd 10. Agroforestry

- 10.1 Genomför en informationsinsats om potentialen från agroforestry för ökad kolinlagring i marken
- 10.2 Kartlägg eller utred lämpliga marker för agroforestry
- 10.3 Plantera träd eller buskar på åkermark och betesmark
- 10.X Annan aktivitet med samma mål som åtgärden.

Åtgärd 11. Koldioxidavskiljning och lagring (CCS) eller användning (CCU)

Syfte och mål

Åtgärden syftar till att åstadkomma negativa utsläpp genom avskiljning och lagring av koldioxid alternativt minskade utsläpp genom att den avskilda koldioxiden används till bränslen som ersätter fossila bränslen.

Målet är öka antalet projekt för CCS och CCU i länet.

Potentiella löftesaktörer

Företag inom massa- och pappersindustri och el- och fjärrvärmeproduktion samt aktörer som använder produkter som till exempel flygbränsle och cement där CCS- och CCU-teknik kan minska klimatpåverkan.

Bakgrund

En viktig del av EU:s klimatpolitik är att satsa på koldioxidavskiljning och lagring, så kallad Carbon Capture and Storage, CCS. Bio-CCS betyder avskiljning och lagring av koldioxid från förnybara källor.

Vid CCS avskiljs koldioxiden i rökgaserna från kraftverk, förbränningsanläggningar eller stora processindustrier. Den avskilda koldioxiden komprimeras och transporteras sedan till en lagringsplats djupt ner i marken.

Koldioxiden som avskiljs kan användas som råvara i industrin för tillverkning och då används begreppet CCU där U står för utilization.

CCU har potential att dels ersätta fossila bränslen och fossilbaserade material med koldioxidbaserade produkter, dels skapa en marknadsmässig grund till att förbättra avskiljningstekniken för koldioxid. För att koldioxidanvändningen ska betraktas som ett negativt utsläpp krävs att koldioxiden är biogen (bio-CCU) eller atmosfärisk samt lagras in långsiktigt. I dagsläget finns dock ingen vedertagen definition av långsiktig

kolinlagring i klimatrapporeringen. I de flesta fall återgår den infångade koldioxiden relativt snabbt till atmosfären och CCU kan därmed betraktas som en mer cirkulär användning av koldioxid för att fördröja utsläppen. Det kan dock finnas viss potential till långsiktig kolinlagring i byggnadsmaterial men mer forskning behövs på detta område.¹⁰

De största biogena punktutsläppskällorna och de största sammanlagda biogena koldioxidutsläppen finns inom massa- och pappersindustrin. El- och fjärrvärmeproduktion inklusive avfallsförbränning står också för betydande punktutsläpp av biogen koldioxid. Utsläppen från dessa båda branscher härrör främst från förbränning av restprodukter från skogsbruket och massatillverkning samt biogent avfall. Det finns även ett fåtal industrianläggningar utanför massa- och pappersindustrin med stora utsläpp av biogen koldioxid.

Underlag och goda exempel

[Energimyndigheten](#) har i uppdrag att vara nationellt centrum koldioxidavskiljning och lagring (CCS). Uppdraget innebär att planera och driva samordning och främjande av CCS i Sverige.

Projekt inom CCS kan få stöd genom [Industriklivet och via omvänd auktion](#).

¹⁰ Vägvalsutredningen SOU 2020:4 [Vägen till en klimatpositiv framtid, SOU 2020:4 \(regeringen.se\)](#)

Aktiviteter inom åtgärd 11. Koldioxidavskiljning och lagring (CCS) eller användning (CCU)

11.1 Genomför en informationsinsats om CCS och CCU.

11.2 Kartlägg eller utred lämpliga verksamheter för CCS och CCU.

11.3 Bidra till forskning och utveckling för CCS och CCU.

11.4 Upphandling och inköp av CCS och CCU produkter.

11.X Annan aktivitet med samma mål som åtgärden.

Åtgärder inom fokusområde indirekt klimatpåverkan från konsumtion

Länets klimatpåverkan från konsumtion av varor och tjänster är dubbelt så stor som de direkta utsläppen i länet. En majoritet av dessa varor och tjänster är producerade utanför länet, och även landets gränser, och ger upphov till så kallad indirekt klimatpåverkan. En mindre andel av de varor och tjänster som konsumeras i länet produceras i länet. Då klimatpåverkan från all konsumtion måste minska för att nå generationsmålet och de nationella energi- och klimatmålen har vi inom detta fokusområde valt att omfatta konsumtion av varor och tjänster oavsett var de är producerade.

I genomsnitt orsakar svenskars levnadssätt totalt 7-8 ton koldioxid per person och år¹¹, vilket ger Sverige bland de största klimatavtrycken per person i världen.

Effektiv användning av material och energi ger lägre klimatpåverkande utsläpp men även en lägre miljöpåverkan generellt. Aktörer i länet kan och bör gemensamt sträva efter en resurseffektiv och cirkulär produktion av varor och tjänster samt att göra det klimtbästa valet till det mest attraktiva valet för länsinvånarna.

De största delarna av länets konsumtionsrelaterade klimatpåverkan kommer ifrån livsmedel, internationella flygresor, byggmaterial som betong och stål, produkter av fossil plast samt elektronisk utrustning. En särskild kategori är kapitalplaceringar, där indirekt ägarskap via exempelvis pensionsfonder sker i mer eller mindre klimatpåverkande verksamheter där aktiva val kan göra stor skillnad.

Offentlig sektor kan agera som föregångare för klimatsmarta val både i upphandling och vid inköp av varor och tjänster, men även via rutiner i den egna organisationen samt genom att underlätta klimatsmarta val för de anställda.

De största utsläppsminskningarna som en privatperson kan göra är genom färre internationella flygresor, mindre köttkonsumtion och mer hållbara transporter.

En minskad materiell konsumtion bör kombineras med ökad livslängd på produkter. Produktgrupper med särskilt stor klimatpåverkan är bland annat textilier och elektronik. Konsumtion av elektroniska tjänster, till exempel streamingtjänster, har också en betydande klimatpåverkan genom de energikrävande serverhallar som driver internet.

Åtgärder för att minska klimat- och miljöpåverkan från livsmedel och byggsektorn ingår i åtgärdsprogram för miljömässigt hållbar samhällsutveckling liksom åtgärder om resurseffektiv konsumtion och produktion.

Att förändra trender i konsumtion kan upplevas utmanande då konsumtion är intimt förknippat med tillväxtekonomi och värderingar. Ett sätt att påverka konsumtionsmönster kan vara att fånga upp och förstärka trender som uppmuntrar till mer klimatsmarta val. Exempel på detta är att uppmuntra till att köpa begagnade varor istället för nya samt att semestra lokalt och regionalt istället för utomlands via flyg.

Åtgärder som är prioriterade att genomföra och samverka kring inom det strategiska fokusområdet indirekt klimatpåverkan från konsumtion är:

- Öka kunskap, delaktighet och engagemang
- Fossilfria investeringar och kapitalplaceringar
- Minska plastens klimatpåverkan
- Halvera klimatpåverkan från internationella flygresor

¹¹ Naturvårdsverkets webbplats, Konsumtionsbaserade växthusgasutsläpp per person och år, läst 2022-12-07

Åtgärd 12 Öka kunskap, delaktighet och engagemang

Syfte och mål

Åtgärdens syfte är att öka olika målgruppers, däribland länsinvånare, beslutsfattare och anställdas kunskap, delaktighet och engagemang i klimatfrågan.

Målet är att inspirera till mer klimatsmarta och hållbara liv och att ge beslutsfattare kunskap de behöver för att skapa förutsättningar för långsiktigt klimatsmarta och hållbara beslut. Det är viktigt att involvera olika grupper och personer i klimatfrågan för att få ett bättre kunskapsunderlag, stärka demokratiska värden samt ökat engagemang.

Potentiella åtgärdsaktörer

Alla. Aktiviteter och samarbetsformer i åtgärden kan genomföras av alla aktörer i länet som utifrån sin verksamhet kan och vill stimulera och inspirera till beteendeförändringar samt uppmuntra till ökad delaktighet i klimatfrågan.

Viktiga målgrupper för åtgärden är beslutsfattare i företag, kommun och region men också morgondagens beslutsfattare, det vill säga barn och ungdomar.

Bakgrund

Klimatpåverkan från vår konsumtion behöver minska. Samhället bör därför röra sig mot minskad materiell konsumtion, att endast byta ut en produkt mot ett fossilfritt alternativ ger sammantaget en för hög miljöpåverkan. För att uppnå beteendeförändringar som medför mer hållbara konsumtionsmönster behövs en ökad

medvetenhet och kunskap om konsumtionens klimatpåverkan och om hållbara alternativ i kombination med förändrade normer och attityder.

Att förändra trender i konsumtion kan upplevas utmanande och det är viktigt att förstå och analysera drivkrafter bakom förändrade vanor och beteenden för att nå framgång i arbetet. ”Nudging”, som betyder ”knuffa”, är ett sätt att uppnå beteendeförändringar genom att arrangera en valsituation så att det blir ”lätt att göra rätt”. Ett exempel på nudging är att erbjuda mindre storlek på tallrikar för att minska portionsstorlekar och därmed minska matsvinnet från exempelvis restauranger.

Delaktighet handlar om att erbjuda möjligheter till involvering i olika projekt och initiativ, till exempel ”vandrande skolbuss”, verktygspooler och stadsplanering genom medborgardialoger och samråd. Tillsammans kan människor ändra sina handlingar i en mer hållbar riktning.

Underlag och goda exempel

[Sveriges lantbruksuniversitet](#) har ett forskningsprojekt om att skapa hållbara urbana livsstilar genom nudging och medborgardeltagande där de bland annat har tagit fram ett reflektionsstöd för politiker, tjänstepersoner och konsulter.

På [Klimatkommunernas webbplats](#) finns exempel på hur kommuner arbetar med kommunikation och utbildning av invånare, anställda, barn och unga.

Aktiviteter inom åtgärd 12. Öka kunskap, delaktighet och engagemang

12.1 Skapa direkt återkoppling till klimatsmart agerande för exempelvis länsinvånare, boende eller anställda. Ett exempel på att göra detta är att löpande visa antalet passerande cyklister på digital tavla som vid Hamnspången i centrala Uppsala. Ett annat exempel är att visa minskning i energiförbrukning eller matsvinn via intranät eller på annat sätt.

12.2 Genomför aktivitet för att öka kunskap om, och inspirera till, minskad klimatpåverkan. Ett sätt att göra detta är att anordna seminariedagar, studiecirklar etcetera. Gärna med breddat perspektiv så att flera hållbarhetsaspekter inkluderas i enlighet med Agenda 2030.

12.3 Underlätta för, och inspirera till, att semestra i Uppland och i Sverige och att vid längre resor resa med tåg istället för flyg.

12.4 Underlätta för, och inspirera till, ökat återbruk till exempel genom klädbytdagar, fritidsbank (lån av sportutrustning) med mera.

12.5 Erbjud fortbildning i klimat- och hållbarhetsfrågor för pedagoger inom skola och förskola.

12.6 Stimulera återbruk genom att i praktiska ämnen undervisa i att reparera och anpassa exempelvis kläder och möbler för att förlänga produkternas livslängd.

12.7 Minska klimatpåverkan från serverade måltider, exempelvis genom att säsongsanpassa menyn, öka andelen vegetabilier och minska matsvinnet. Synliggör arbetet på ett pedagogiskt sätt.

12.8 Genomför löpande utbildning eller dialog- och nätverksforum för politiker och beslutsfattare inom klimat- och hållbarhetsfrågor.

12.9 Skapa riktlinjer för att beslutsunderlag ska redovisa beslutets klimatpåverkan i jämförelse med andra alternativ.

12.X Annan aktivitet med samma mål som åtgärden.

Åtgärd 13. Fossilfria investeringar och kapitalplaceringar

Syfte och mål

Åtgärdens syfte är att minska klimatpåverkan från investeringar och kapitalplaceringar inom finansförvaltning.

Målet är att fasa ut placeringar i fossila verksamheter.

Potentiella åtgärdsaktörer

Alla aktörer som investerar och förvaltar kapital, exempelvis Region Uppsala, kommuner och kommunala bolag och företag.

Bakgrund

Investeringar och kapitalplaceringar ger en indirekt klimatpåverkan, vilket är utsläpp som orsakas av en organisations aktiviteter men där organisationen själv inte äger eller kan kontrollera utsläppskällan. Den indirekta klimatpåverkan kan vara såväl positiv som negativ.

Hållbara finanser innebär att beakta flera perspektiv samtidigt och att ekonomisk, ekologisk och social hållbarhet viktas lika.

Investeringar bör ske i hållbara lösningar, exempelvis gröna obligationer och innovationslösningar, för att ta hänsyn till en långsiktigt hållbar utveckling inom

finansmarknaden och stötta ett mer hållbart näringsliv.

Att påverka placeringar och lån kan göras genom att välja in ansvarsfulla investeringar och välja bort investeringar med hög klimatpåverkan. Överflyttning av medel som pensionsfonder till verksamheter som är, eller går över till, fossilfri verksamhet eller arbetar med energieffektivisering ger en minskad klimatpåverkan.

Åtgärden relaterar till Uppsala Klimatprotokolls utmaning E2.

Underlag och goda exempel

[Klimatkommunerna](#) har tagit fram text och förslag som kan användas som en grund för finans- eller placeringspolicy.

Aktiviteter inom åtgärd 13. Fossilfria investeringar och kapitalplaceringar

Aktiviteter ska genomföras med målsättningen att säkerställa att organisationen enbart har fossilfria investeringar och kapitalplaceringar (exempelvis pensionsfonder) senast 2027.

13.1 Kartlägg nuvarande placeringar och investeringar.

13.2 Ta fram placeringspolicy, riktlinjer och handlingsplaner med klimatkriterier för att kunna ställa krav på koldioxidfotavtryck för alla aktiefonder, inklusive uppföljning.

13.3 Byta ut koldioxidintensiva fonder till mindre koldioxidintensiva alternativ.

13.4 Utveckla och skärp hållbarhetskrav som ställs vid upphandling av fonder.

13.5 Mäta och följa upp koldioxidintensitet (CO₂-utsläpp per intäktskrona) i det totala aktieinnehavet årligen.

13.6 Säkerställ kompetens och medvetenhet kring hållbara finanser hos tjänstemän som ansvarar för placering och investering av kapital.

13.X Annan aktivitet med samma mål som åtgärden.

Åtgärd 14. Minska plastens klimatpåverkan

Syfte och mål

Åtgärdens syfte är att minska miljö- och klimatpåverkan från plastanvändning.

Målet är att fasa ut fossil plast genom minskad användning av plast samt byte till återvunna eller förnybara alternativ.

Potentiella åtgärdsaktörer

Alla.

Bakgrund

Plast är en viktig del av det moderna samhället, till exempel i förpackningar som bevarar livsmedel och många andra tillämpningar exempelvis inom medicin, hygien och elektronik. Plast produceras idag nästan uteslutande från fossila råvaror, vilket gör att förnybara råvaror för plast behöver främjas i exempelvis upphandlingar.

En viktig del av cirkulär ekonomi är att undvika engångsartiklar och premiera varor som är designade så att de kan produceras av återvunnet och/eller återvinningsbart material. En viktig aspekt är att se till att material-

återvinningen fungerar i den egna verksamheten.

När plasten har materialåtervunnits ett antal gånger kan den gå till energiåtervinning för fjärrvärme. I de fall plastråvaran är förnybar innebär energiåtervinning inte ökad klimatpåverkan.

Åtgärden finns med i Uppsala Klimatprotokolls utmaning E1.

Underlag och goda exempel

[Uppsala kommun](#) har tagit fram en e-utbildning och vägledningar med tips och checklistor för att minska plastanvändningen. Det är fritt fram för andra kommuner, organisationer och företag att ta inspiration från dem.

[Upphandlingsmyndigheten](#) har tagit fram hållhetskriterier som kan användas vid upphandling av förpackningar inom vård och omsorg.

Aktiviteter inom åtgärd 14. Minska plastens klimatpåverkan

- 14.1 Delta i nätverk för plastsustitution, exempelvis Uppsala Klimatprotokolls fokusgrupp "Jakten på plasten".
- 14.2 Genomför kartläggning av verksamhetens plastförbrukning och byt ut mot alternativa material med lägre klimatpåverkan där det är möjligt.
- 14.3 Köp in eller ställ upphandlingskrav på återvunnen eller förnybar plast.
- 14.4 Ta fram handlingsplan med mål för utfasning av fossil plast.
- 14.X Annan aktivitet med samma mål som åtgärden.

Åtgärd 15. Halvera klimatpåverkan från internationella flygresor

Syfte och mål

Åtgärdens syfte är att minska miljö- och klimatpåverkan från internationella flygresor.

Målet är att miljö- och klimatpåverkan från internationella flygresor halveras till 2027 jämfört 2022.

Potentiella åtgärdsaktörer

Alla som genomför internationella flygresor.

Bakgrund

Utsläpp från internationella flygresor ingår inte i de nationella klimatmålen och inkluderas inte i den territoriella statistiken för lokal och regional nivå, men är däremot av stor vikt för att uppnå Parisavtalets mål. I genomsnitt flyger vi i Sverige mer än fem gånger så mycket som det globala genomsnittet och svenskars internationella flygresor har ökat med 43 procent mellan 1990 och 2017. Under 2017 motsvarade utsläppen från svenskars internationella flygresor cirka 1,1 ton koldioxid per person och år¹².

Potentialen att ersätta flygets fossila drivmedel med biodrivmedel bedöms i dagsläget vara kraftigt begränsad då biodrivmedel globalt inte kan produceras hållbart i en tillräckligt stor mängd, och då biodrivmedel även tas i anspråk för vägtransporter. Detta medför att flygresorna kraftigt måste minska.

Uppföljning av denna åtgärd kan göras i egen vald enhet, exempelvis totala utsläpp från internationella flygresor eller utsläpp per anställd.

Åtgärden relaterar till Uppsala Klimatprotokolls utmaning C3.

Underlag och goda exempel

[Region Skåne](#) har information om hur man kan komma igång med klimatväxling i företag, kommuner och organisationer.

[Klimatkommunerna](#) samlar exempel på hur olika kommuner arbetar med klimatväxling.

¹² www.naturvardsverket.se/Sa-mar-miljon/Klimat-och-luft/Klimat/Tre-satt-att-berakna-klimatpaverkande-utslapp/Flygets-klimatpaverkan/

Aktiviteter inom åtgärd 15. Halvera klimatpåverkan från internationella flygresor

15.1 Kartlägg verksamhetens internationella flygresor och beräkna klimatpåverkan från resorna.

15.2 Anta en resepolicy med mål om halverad klimatpåverkan från flyg med minst årlig uppföljning.

15.3 Genomför en tydlig prioritering av vilka internationella flygresor som får genomföras av verksamheten.

15.4 Erbjud resfria möten och delta själv digitalt där det är möjligt vid internationella engagemang.

15.5 Uppmuntra anställda till minskat eller fossilfritt internationellt resande genom olika förmåner, till exempel genom att låta anställda räkna restid med tåg där arbete kan utföras som arbetstid.

15.6 Förenkla förfarandet för att genomföra internationella tjänsteresor med tåg, till exempel genom att upphandla resebyråer som hjälper till med bokning av tågresor.

15.7 Inför intern klimatväxling¹³.

15.8 Klimatkompensera nödvändiga flygresor genom att exempelvis finansiera klimatprojekt eller stödja omställning till fossilfritt flyg med bioflygbränsle.

15.X Annan aktivitet med samma mål som åtgärden.

¹³ Intern klimatväxling är en form av intern klimatkompensation för tjänsteresor. Det innebär att en extra kostnad läggs på klimatbelastande resor som flyg, och pengarna används till att subventionera åtgärder och aktiviteter med positiv klimatpåverkan